

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра загальнотеоретичного правознавства та публічного права

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему: «РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЄДНАННЯ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА
ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ У ТЕОРІЇ ТА ДОСВІДІ ДЕЯКИХ КРАЇН
ЄВРОПИ І МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТАКОГО ПІДХОДУ В УКРАЇНІ»

**"IMPLEMENTING A JOINT APPROACH TO FIGHT CORRUPTION AND
ORGANISED CRIME IN THE THEORY AND EXPERIENCE OF SOME
EUROPEAN COUNTRIES, AND THE POSSIBILITY OF APPLYING SUCH AN
APPROACH IN UKRAINE"**

Виконала: студентка 2-го року навчання,

Спеціальності: 081 Право

Худецька Ольга Ігорівна

e-mail: olha.khudetska@ukma.edu.ua

Керівник: Нестеренко О.В. кандидат
юридичних наук

Рецензент _____

Магістерська робота захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ___ » _____ 2022 р.

Київ 2022

Декларація академічної доброчесності
Я, Кудецька Ольга Ігорівна, студентка 2-го року магістерської програми за спеціальністю ОПІ „Право” Факультету
правничих наук НАУКМА підтверджую, що написала само
дипломна кваліфікаційна робота на тему „Реалізація процесів
боротьби з корупцією та фінансованою площинністю у теорії та
досвіді деяких країн Європи, і можливості застосування такого підходу
в Україні”. Відповідає високим академічній доброчесності та
не містить порушень, передбачених п.3.1. Положення про
академічну доброчесність здобувачів освіти в НАУКМА, зі
змістом якого я ознайомена

10.06.2022

 Кудецька О.І.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР ТА УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. Взаємозв'язок корупції та організованої злочинності у західних та українських дослідженнях	11
1.1. Визначення корупції.....	11
1.2. Визначення організованої злочинності.....	15
1.3. Вивчення впливу організованої злочинності з корупційними зв'язками на судову та правоохоронну систему у деяких західних дослідженнях.....	16
1.4. Вивчення впливу організованої злочинності з корупційними зв'язками на економіку у деяких західних дослідженнях.....	19
1.5. Вивчення впливу організованої злочинності, що має корупційні зв'язки, на державні інституції у деяких західних дослідженнях.....	20
1.6. Дослідження факторів, які можуть сприяти подоланню організованої злочинності та пов'язаної з нею корупції у деяких західних дослідженнях.....	22
1.7. Зв'язок корупції та організованої злочинності у деяких українських дослідженнях.....	27
1.7.1. Визначальність корупції для характеристики організованої злочинності..	27
1.7.2. Вивчення передумов розвитку зв'язку корупції та організованої злочинності у деяких українських дослідженнях.....	28
1.7.3. Вивчення особливостей зв'язку організованої злочинності та корупції у деяких українських дослідженнях.....	29
1.7.4. Вивчення цілей, які переслідує організована злочинність, застосовуючи корупцію у деяких українських дослідженнях.....	31
1.7.5. Вивчення факторів, що можуть вплинути на подолання організованої злочинності з корупційними зв'язками у деяких українських дослідженнях...	32
Висновки до Розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. Взаємозв'язок організованої злочинності і корупції у міжнародно-правових документах	36

2.1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи.....	36
2.2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції.....	37
2.3. GRECO.....	37
2.4. Рамкове рішення Ради Європи про боротьбу з корупцією у приватному секторі.....	38
2.5. 19-та Конференція Європейських міністрів юстиції.....	38
2.6 21-а Конференція Європейських Міністрів Юстиції.....	39
2.7. План Дій та Фінальна Декларація (1997).....	40
2.8. Октопус.....	41
2.9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності.....	42
2.10. План Дій для боротьби з організованою злочинністю корупцією.....	42
2.11. Директива Європейського парламенту і Ради 2014/42/ЄС.....	43
Висновки до Розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3. Об'єднані підходи до боротьби з організованою злочинністю і корупцією на прикладі Сполученого Королівства та Італії та можливості застосування деяких з цих підходів в Україні	46
3.1 Кейс-стаді: Реалізація спільного підходу у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю у Сполученому Королівстві.....	46
3.1.1 Загальний огляд щодо ситуації з організованою злочинністю, яка використовує корупцію, у Сполученому Королівстві.....	46
3.1.2 Законодавство, спрямоване на боротьбу з організованою злочинністю та корупцією у Сполученому Королівстві.....	47
3.1.3 Урядові стратегії та плани дій Сполученого Королівства, спрямовані на боротьбу з корупцією та організованою злочинністю.....	49
3.1.3.1 Антикорупційний план (2014).....	49
3.1.3.2 Serious and organized crime strategy (2018).....	51
3.1.4 Національні органи та інші організації Сполученого Королівства, що поєднують у своїй діяльності боротьбу з організованою злочинністю та корупцією.....	52

3.1.4.1 National Crime Agency.....	53
3.1.4.2 Serious Fraud Office.....	55
3.1.4.3 Joint Money Laundering Intelligence Taskforce (JMLIT).....	55
3.1.5 Оцінка ефективних кроків Сполученого Королівства у поєднаному підході боротьби з корупцією та організованою злочинністю.....	56
3.1.6 Можливості для покращення підходів Сполученого Королівства у поєднаному підході боротьби з організованою злочинністю та корупцією.....	56
3.2. Кейс-стаді: Реалізація спільного підходу у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю у Італії.....	57
3.2.1. Загальний огляд щодо ситуації з організованою злочинністю, яка використовує корупцію, у Італії.....	57
3.2.2 Законодавство, спрямоване на боротьбу з організованою злочинністю та корупцією в Італії.....	60
3.2.3 Національні правоохоронні агенції, що протистоять організованій злочинності та корупції в Італії.....	63
3.2.4 Міжнародна правоохоронна співпраця щодо організованої злочинності та корупції в Італії.....	64
3.3. Огляд наявності спільних підходів по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією в Україні.....	66
3.3.1 Законодавче регулювання боротьби з організованою злочинністю та корупцією.....	66
3.2.2 Національні правоохоронні та координаційні органи у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю.....	71
3.2.3 Національні стратегії та програми, що передбачають поєднання підходів у боротьбі з корупцією та правоохоронними органами.....	75
3.4 Рекомендації для України щодо поєднаних підходів та методів боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а також їх зв'язками.....	77
Висновки до РОЗДІЛУ 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР ТА УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

CPS – Crown Prosecution Service, Королівська прокурорська служба (Велика Британія)

EST 173 – кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, від 27 січня 1999 року

GRECO – Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (1998)

NCA – National Crime Agency Національне агентство по боротьбі зі злочинністю (Велика Британія)

SFO – Serious Fraud Office, Управління по боротьбі з серйозним шахрайством (Велика Британія)

UNCAC – Конвенція Організації об'єднаних націй проти корупції, схвалена Генеральною Асамблеєю ООН у Мериді (Мексика) 31 жовтня 2003 року

ГА ООН – Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

Октопус - Спільний проект Комісії Європейського товариства і Ради Європи «Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови», підписаний у Страсбурзі, 1-3 грудня 1997 року.

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ВСТУП

Теперішні часи для України є очевидною точкою біфуркації, яка визначає її подальший розвиток. Окрім того, що країна стикнулася з небаченим викликом – вистояти у повномасштабній війні проти країни-агресора, будучи перед тим ослабленою двома пандемійними роками, передбачуваним є також постання наступного виклику у вигляді поствоєнного відновлення економіки, розвитку демократичного урядування, протистояння поствоєнним кримінальним загрозам.

Не менш важливим процесом, що може настати у близькій перспективі і визначатиме подальший розвиток країни протягом наступних десятиліть, є питання входження до Європейського Союзу.

Обидва фактори змушують звернути увагу на явища, що можуть чинити перешкоди у повоєнному та євроінтеграційному розвитку країни – це організована злочинність та корупція.

Зростання організованої злочинності у повоєнних країнах та країнах, що стикаються з економічними кризами (а остання є очікуваною у зв'язку з економічним виснаженням, пов'язаним з війною) є добре вивченим явищем.

Посилення ж боротьби з корупцією та пов'язане з нею реформування і підвищення незалежності судової влади є незмінною умовою для України зі сторони європейських інституцій для успішних євроінтеграційних процесів нашої країни.

Важливо те, що корупція та організована злочинність, окрім значного негативного впливу на можливості для розвитку країни, які вони несуть по окремої, стають ще небезпечнішими, діючи разом.

Так, Bruno та Qerimi відзначають, що «Серед багатьох труднощів, з якими стикаються суспільства південно-східної Європи, є лише дві основні перешкоди, які завдають значної шкоди як соціально-економічному розвитку регіону, так і його шляху до єдності всередині континенту. Це корупція та організована злочинність»[1, с.83].

Негативний вплив поєднання організованої злочинності та корупції на економічний ріст відзначають автори теорії організованої злочинності, корупції та економічного росту[2].

Окрім того, згідно з доповіддю спеціального доповідача Гарсія Саяна, таке поєднання також шкодить незалежності судової та правоохоронної систем[3].

Buscaglia та Van Dijk стверджують, що ці два види злочинності посилюють одне одного. А в екстремальних ситуаціях при ослабленні державних інституцій організована злочинність, використовуючи корупцію, може навіть захоплювати державні органи. Вони наголошують на тому, що це є ризиком для країн, які перебувають у постконфліктних ситуаціях. Водночас, вони вказують, що країни, які пріоритезували боротьбу з корупцією та організованою злочинністю на ранніх етапах розвитку, зараз є найуспішнішими у своїх регіонах[4].

Актуальність дослідження полягає у тому, що вивчення взаємозв'язку між організованою злочинністю та корупцією, розуміння механізмів, якими вони пов'язані, є надзвичайно важливими для вироблення спільного підходу з їх подолання в умовах повоєнного розвитку та прагнення європейської перспективи нашої країни.

Об'єктом даного дослідження є зв'язок організованої злочинності та корупції.

Предметом дослідження є вивчення поєднаних підходів до боротьби з корупцією та організованої злочинністю у теоретичних дослідженнях та практиці деяких країн Європи і міжнародних інституцій.

Дослідницьке питання: в який спосіб, згідно теоретичних досліджень, міжнародно-правових документів та практики деяких європейських країн можна реалізувати поєднаний підхід у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю.

Мета дослідження – вивчити способи реалізації поєднаних підходів до боротьби з корупцією у теоретичних дослідженнях, міжнародно-правових документах та практиці деяких європейських країн та надати рекомендації для застосування таких підходів в Україні.

Основні завдання роботи:

- Вивчення взаємозв'язку між організованою злочинністю та корупцією, що представлено у західних дослідженнях;
- Вивчення взаємозв'язку між організованою злочинністю та корупцією в українських дослідженнях та наукових публікаціях;
- Аналіз міжнародно-правових документів на предмет імплементації у них розуміння взаємозв'язку організованої злочинності та корупції;
- Інтерпретація підходів, які застосовуються у міжнародно-правових документах щодо боротьби з корупцією та організованою злочинністю у розрізі розуміння панівних концепцій щодо взаємодії організованої злочинності та корупції у міжнародних організаціях та інституціях;
- Аналіз практичної реалізації поєднаних підходів у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю у Сполученому Королівстві;
- Аналіз практичної реалізації поєднаних підходів у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю в Італії;

- Аналіз наявного стану у питанні поєднаних підходів у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю в Україні;
- Вироблення рекомендації для застосування поєднаних підходів у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю в Україні.

Методологія у даній роботі представлена використанням загальнонаукових методів водночас зі спеціальнонауковими. В першу чергу застосовано формально-логічний метод, використання якого прослідковується у всій роботі. Метод аналізу застосовано при вивченні міжнародно-правових документів (Розділ 2) та в Розділі 3. Порівняльно-правовий метод застосовувався при вивченні міжнародно-правових документів (Розділ 2), Розділі 3, а метод інтерпретацій – у всіх розділах дослідження. Історичний метод також використовувався при вивченні міжнародно-правових документів (підрозділ 2.1) та підрозділі 3.3.

РОЗДІЛ 1.

Взаємозв'язок корупції та організованої злочинності у західних та українських дослідженнях

У цьому розділі йдеться про визначення основних термінів в цілях цієї роботи та зроблено огляд зарубіжних, переважно європейських, досліджень про взаємозв'язок організованої злочинності та корупції. Завершує розділ огляд українських наукових джерел, які вивчали зв'язок двох вищезазначених явищ.

1.1. Визначення корупції

Виступаючи з доповіддю про вплив організованої злочинності і корупції на судову систему, спеціальний доповідач Гарсія Саян зазначив, що станом на момент доповіді визначення «корупція» та «корупція у судовій системі» не встановлені в жодному правовому документі, прийнятому на міжнародному рівні[3].

Справді, визначення корупції не міститься навіть у Конвенції ООН проти корупції, хоча вона містить визначення низки інших термінів, включно з другорядними.

Натомість Гарсія Саян та спецдоповідач Кнауль використовували визначення, яке запровадила Transparency International, яке розуміє корупцію як «зловживання довіреною владою з метою отримання особистої вигоди».[3]

Одне з ключових досліджень у темі зв'язку організованої злочинності та корупції Examining the Links вказує, що загальна ідея цього та подібних визначень полягає у тому, що публічна влада використовується для приватної вигоди[5, с.28].

Фрідріх вважає корупцію девіантною поведінкою, що відхиляється від норми, яка є панівною у дійсності чи вважається такою в певному контексті, наприклад політичному, і пов'язану з отриманням приватної вигоди суспільним коштом. Корупційна модель постає завжди, коли особа при владі, обов'язком якої є робити певні дії, шляхом грошової чи іншої винагороди, спонукається до дій на користь того, хто надає винагороду, і таким чином завдає шкоди державі[6, с.26].

Фрідріх зауважує, що корупція властива не лише демократичним суспільствам. Вона існувала за часів Англії та Прусії, у націонал-соціалістичному режимі Німеччини та Радянському Союзі, а також в античному суспільстві. [6, с.28].

Платон та Арістотель визначали корупцію як розлад держави, який не має жодної функції в рамках політичного устрою. Ця позиція зберігалась і в модерні часи, зокрема в роботах Макіавеллі, Руссо та Монтеск'є [6, с. 29]. Останній вважає цей розлад процесом, який перетворює політичну систему на злу[6, с.30]. Руссо та в подальшому анархісти Годвін та Бакунін розвивали ідею того, що соціальне та політичне життя псує (корумпує) людину (а не навпаки)[6, с. 31]. А в позиції тоталітарних режимів корупція подається як зрада довіри держави[6, с.34].

Варто також згадати формулу Клітгарта, за якою незаконна (корупційна) поведінка з'являється і процвітає там, де агенти (державні актори) мають монопольну владу над клієнтами (громадянами, отримувачами державних послуг), коли агенти мають велику самостійність і коли підзвітність перед патроном (державою) слабка. Відтак:

КОРУПЦІЯ = МОНОПОЛІЯ + ДОВІЛЬНА ПІДЗВІТНІСТЬ[7, с. 117].

Політична корупція у цій дипломній роботі неодноразово в подальшому буде згадуватись як інструмент, посередництвом якого діє організована злочинність.

Філпс вважає, що політичну корупцію в загальному можна розпізнати у випадках, де:

1. Державний посадовець (А),
2. Використовує повноваження, надані йому суспільством(Б),
3. І способом, що загрожує суспільному інтересу,
4. Свідомо долучається до дій, у яких використовує посаду для явної особистої і приватної вигоди таким способом, який суперечить прийнятним правилам і стандартам дій державної служби в умовах існуючої політичної культури,
5. З тим, щоб принести вигоду третій стороні (В), надаючи В доступ до благ чи послуг, якого в іншому разі В не мав би[8, с. 39].

Він також пропонує (з посиланням на Томпсона) розрізняти індивідуальну та інституційну корупцію державного службовця. Так, «інституційна корупція приносить вигоду А через політичний процес, отже, А дістає її як дохід завдяки його чи її статусу політика або посаді державного службовця, а не приватної особи»[8 с.40].

Водночас, визначення політичної корупції, відзначає Філпс, базовані на розмитих поняттях на кшталт «суспільного інтересу», «норм і правил державної служби», «природа і мета демократичного процесу» є «вельми сумнівними заявами»[8, с.42].

Філпс застерігає також від повного покладання на місцеві норми питанні того, що є прийнятими правилами і стандартами, адже в такому випадку може трапитись несумісність між місцевими нормативами та концептуальним словниковим запасом. Використовувати місцеві норми відтак слід обережно,

адже повністю спираючись на них ми унеможливиємо кросс-культурні дослідження корупції[8 с. 47].

Філіпс також звертає увагу на необхідність відрізнення політичної корупції від політичної некомпетентності. Полягає ця відмінність не у навмисності дій, а у тому, що «корупційні діяння прямо порушують принципи і процедури, характерні для публічної сфери і впливають на представлення й задоволення індивідуальних і групових інтересів»[8, с. 55].

Корупцію від інших форм деструктивної поведінки, в тому числі некомпетентності, відрізняє те, що вона розмиває межі між приватними та суспільними інтересами[8, с.56].

Про політичну корупцію ми відтак можемо говорити тоді, коли публічна організація підпорядковується інтересам, які вона повинна виключати або регулювати[8, с.56]

У межах цього дослідження під політичною корупцією буде розумітись ситуація, в якій державна посадова особа використовує повноваження, надані йому суспільством, і способом, що загрожує суспільному інтересу, свідомо долучається до дій, у яких використовує посаду для явної особистої і приватної вигоди таким способом, який суперечить прийнятим правилам і стандартам дій державної служби в умовах існуючої політичної культури, з тим, щоб принести вигоду третій стороні, під якою в межах даного дослідження розуміються актори зі сфери організованої злочинності, надаючи їм доступ до благ чи послуг, які сприяють продовженню та розвитку діяльності організованої злочинності та уникненню відповідальності за таку діяльність.

Питання боротьби з корупцією неможливо концептуалізувати без уявлення мети та кінцевого результату цієї боротьби. Так, Бу Ротштайн у своїй роботі «Що є протилежністю корупції?» приходять до висновку, що нею буде ґрунтована на нормі неупередженості реалізація державних політик і законів.[9, с. 409].

1.2 Визначення організованої злочинності

Визначення поняття організованої злочинності залежить від аналітичної перспективи і політичного бекграунда того, хто його формулює[10, с. 8].

Спеціальний доповідач Гарсія Саян вважає, що організована злочинність має місце, коли:

- Діяльність провадиться упродовж довгого часу, не є стихійним об'єднанням групи осіб задля виконання конкретного діяння;
- Організація має чітку ієрархію конкретного типу;
- Організація вчиняє «серйозні злочини» в цілях збагачення;
- Організація використовує корупцію та насилля задля забезпечення своєї діяльності і захисту себе від можливих наслідків [3].

Варто зазначити, що визначення «серйозні злочини», на які спирається Саян, було запроваджений 1995 році у Великій Британії Комітетом внутрішніх справ.

В цілях даного дослідження я буду користуватись саме цим визначенням, яке наводить Гарсія Саян.

1.3 Вивчення впливу організованої злочинності з корупційними зв'язками на судову та правоохоронну систему у деяких західних дослідженнях

Велика частина звітів та досліджень зв'язку організованої злочинності та корупції присвячені більшою чи меншою мірою судовій та правоохоронній системі. Це не дивно, оскільки корупція є основним інструментом впливу організованої злочинності на ці системи. Метою такого впливу є підтримання своєї діяльності недоторканою та уникнення покарань.

У доповіді Transparency International «Global Corruption Report 2007: Corruption in Judicial Systems» визначено, що двома основними формами корупції у судовій системі є хабарництво та політичне втручання[11, с.155]. Останнє, як ми побачимо у подальших доповідях та дослідженнях, є основним інструментом посередницького впливу організованої злочинності на судову та правоохоронну систему.

Впливу корупції, пов'язаної з організованою злочинністю, на судову систему була присвячена доповідь спеціального доповідача з питання незалежності суддів та адвокатів Дієго Гарсія Саяна на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 25 червня 2017 року.

Доповідач визначив це основною темою своєї доповіді, оскільки вплив організованої злочинності корупційним шляхом на судову систему становить значну загрозу для незалежності та неупередженості судових органів.

Доповідь у тому числі базувалась на матеріалах, наданими урядами країн, незалежними адвокатськими асоціаціями, судовими владами країн тощо.

У ній зокрема зазначається, що важливим внутрішнім завданням організованої злочинності задля збереження і недоторканості своєї діяльності є інфільтрація в сектор правосуддя, і корупція використовується як основний метод для цього [3, с.10]. У самій системі основною мішенню є працівники, а ціллю – вплив на їх неупередженість та незалежність, доступ до яких дозволяє злочинним

організаціям провадити свою діяльність.[3, с.10-11], оскільки саме судді і адвокати становлять фільтр, який може визначати їх діяльність як злочинну або ні[3, с.13].

Найпоширенішим способом впливу на судову систему проте визначено вплив через політичних гравців. Корупція у цьому випадку є зв'язуючим елементом між політиками та злочинними організаціями[3, с.13]. Корупція у сфері політики є важливим інструментом, оскільки забезпечує широкі сфери впливу на майже всі галузі державного управління, включно з судовими [3, с.12]. Таким чином політики виступають як посередники злочинних організацій[3, с.13]. Приклади тиску, який зазнають судді від політиків, і через який останні можуть керувати суддями, включають загрозу втрати посади, переведення у віддалені райони, вплив через неофіційні професійні та соціальні об'єднання тощо[3, с.13-14].

Окрім подібного ієрархічного впливу за посередництвом політиків, можливі і форми мережевого впливу. Так, у дослідженні Center for the Study of Democracy «Examining the Links between Organised Crime and Corruption» виявлено, що в «деяких країнах політики, судді і учасники злочинних організацій формують закриті корупційні мережі, котрі не обов'язково носять системний характер»[5, с.13].

У цьому ж дослідженні на основі 125-ти індикаторів було виявлено та підтверджено не лише зв'язок корупції та організованої злочинності, а й фактори, які на це впливають.

Зокрема, виявлено, що саме правоохоронні органи найбільш піддаються тиску організованої злочинності. Ключовим фактором, що запобігає цьому визначено ефективну співпрацю поліції з державними установами - прокуратурою, судами, податковою адміністрацією та митницею [5, с.149].

Також важливу роль відіграє престижність поліції, низький рівень якої може призвести до найму на правоохоронні посади осіб з низьким рівнем освіти та проблемною поведінкою. На противагу позитивна поліцейська субкультура може запобігати корупції у цьому правоохоронному органі [5, с.150].

Buscaglia та Jan van Dijk у своєму звіті доходять висновку про ключову роль якості основних державних інституцій - поліції, прокуратури, судів у зменшенні рівня організованої злочинності та корупції[4]. Це перегукується з висновком з «Examining the Links between Organised Crime and Corruption», яке виявило, що розвинута позитивна поліцейська субкультура у Англії мала значний вплив на зниження рівня корупції та зв'язків з організованою злочинністю в правоохоронній системі Великої Британії.

Ще одним фактором ризику визнано вплив на поліцію політиків та судової влади, результатом чого може бути призначення політиками, пов'язаними з організованою злочинністю осіб на поліцейські посади високого рівня [5, с.150]. Іншим ключовим фактором для запобігання впливу організованої злочинності на поліцію визнано ефективну діяльність відділів внутрішньої безпеки.

Відзначається також корупційний зв'язок організованої злочинності з митницею в силу традицій масової контрабанди у деяких країнах в певні історичні періоди, в які також традиційно були залучені митники[5, с.150].

Цікаво, що на відміну від попередньо розглянутої доповіді Гарсія Саяна про вплив організованої злочинності на судову систему, у цьому дослідженні респонденти визнали судову систему найменш постраждалою від впливу організованої злочинності. [5, с.151]

Це може пояснюватись з викладеним у доповіді Гарсія Саяном механізмом, згідно з яким організована злочинність впливає на судову систему не напругу, а

опосередковано через корумпування політиків та державних посадовців, які можуть мати вплив на судову владу через різноманітні формальні та неформальні важелі, описані вище.

Важливо також зробити ремарку, ґрунтуючись на дослідженні International Bar Association «The International Bar Association Judicial Integrity Initiative: Judicial Systems and Corruption»(2016). В деяких випадках вплив організованої злочинності на суди та правоохоронну систему напряду або через політиків може і не мати корупційної складової. Так, у дослідженні йдеться: «втручання в роботу політичних органів влади може мати насильницький характер, особливо коли вчиняється безпосередніми учасниками злочинних організацій» [12, с.25]. Зазвичай метою такого втручання є закриття конкретних справ чи виправдання певних осіб. Такий вплив нерідко супроводжується погрозами, залякуванням та вимаганням. [12, с.25].

Нерідко незаконний вплив злочинних організацій є поєднанням пропозицій неправомірної вигоди, авторитарним вимаганням та погрозами насилля у випадку непідкорення [12, с.22].

Висновок Buscaglia та Jan van Dijk у поєднанні з доповіддю Гарсія Саяна на ГА ООН, що наведені вище, може сигналізувати про деяке замкнуте коло – організована злочинність за посередництвом політичної корупції впливає на незалежність суддів, і в той же час саме сильна і незалежна судова влада є необхідною умовою для зниження рівня корупції та організованої злочинності.

1.4 Вивчення впливу організованої злочинності з корупційними зв'язками на економіку у деяких західних дослідженнях

Gounev та Ruggiero вважають, що три основні сфери, в яких утворюються зв'язки між організованою злочинністю та корупцією – це державні органи, приватний сектор та чорні ринки[10, с.1].

Дослідження Keith Blackburn, Kyriakos C. Neanidis та Maria Paola Rana «A theory of organized crime, corruption and economic growth» за допомогою економічних та математичних моделей вивчає вплив організованої злочинності та корупції на економічне зростання та доводить, що поєднаний негативний вплив організованої злочинності та корупції на економічне зростання очікувано більший, ніж вплив цих явищ ізольовано одне від одного[2, с.9].

Цікаво, що поєднання корупції та організованої злочинності авторами однозначно розуміється та аналізується як співпраця поліції та мафії, тобто можливість безкарно вимагати данину у суб'єктів господарювання, допоки поліція заплющує на це очі, отримуючи хабарі. Недоліком даного дослідження є відсутність моделювання корупції, спрямованої на судову гілку влади, ігнорування інших способів мафії отримувати незаконний прибуток, окрім «кришування», та невключення до дослідження політичної корупції, яка може бути посередником мафії у співпраці з поліцією. Це може пояснюватись надмірною складністю економічною моделі в такому випадку та неможливості операціоналізувати деякі складові, наприклад, політичну корупцію.

Важливим висновком авторів є те, що вплив організованої злочинності на економічну діяльність може залежати від участі в корупції осіб, відповідальних за запобігання цій злочинності. Автори вважають, що хоча національні та міжнародні агенції мають обидва питання на порядку денному, розуміння того наскільки вплив організованої злочинності та корупції може бути послаблений з використанням зв'язків між ними, менш поширене[2].

Цьому легко опонувати, ознайомившись з наступною главою моєї роботи, де висвітлюється питання розуміння зв'язків між корупцією та організованою злочинністю у міжнародно-правових документах. Насправді кроки з послаблення організованої злочинності через боротьбу з пов'язаною з нею корупцією уже закріплені у низці конвенцій та стратегій ЄС та ООН.

Але що насправді досі мало враховано та потребує звернення уваги – це висновок авторів про те, що «який би тип середовища не розглядався, остаточним фактором, що перешкоджає зростанню [економіки], є вимагання мафією у виробників капіталу»[2]. Тобто, навіть за умови повного зникнення корупції, ізольований вплив організованої злочинності все ще завдає вагомої шкоди економічному зростанню. Враховуючи це, виникає питання чи не є акцент національних та міжнародних агенцій на антикорупційній боротьбі без рівнозначного чи навіть більшого акценту на боротьбі з організованою злочинністю щонайменше незбалансованим та неефективним?

У дослідженні Edgardo Buscaglia and Jan van Dijk «Controlling organized crime and corruption in the public sector» також приходять до висновку, що незалежно від інших факторів високий рівень організованої злочинності завжди пов'язаний з низьким рівнем людського розвитку. Це призводить до порочного кола бідності, яке підтримується експлуатуванням ситуації організованою злочинністю та корупцією[4].

У роботі Gambetta та Reuter можна прослідкувати як саме поширюється вплив організованої злочинності далеко за межі суб'єктів господарської діяльності, з якими вони досягають «угоди про кришування». Так, першими жертвами цього явища стають споживачі, які у результаті купують товари нижчої якості за більш високі ціни. Далі йдуть потенційні конкуренти: успішна змова [мафії та деяких власників бізнесу] робить майже неможливим для сторонніх гравців навіть подумати про вихід на ринок, оскільки вони піддаються залякуванню[13]. Таким

чином, ми бачимо як вплив корумпованої організованої злочинності на економіку є справді розгалуженим.

1.5. Вивчення впливу організованої злочинності, що має корупційні зв'язки, на державні інституції у деяких західних дослідженнях

Edgardo Buscaglia та Jan van Dijk приходять до висновку, що у надзвичайних випадках у країнах з високим рівнем бідності, корупції та організованої злочинності, нефункціонуючі державні органи «захоплюються» організованою злочинністю.[4]

Вони вважають, що слабке державне управління, недостатнє економічне та фінансове регулювання також мають значний вплив на ріст рівня корупції та організованої злочинності.

Важливим висновком дослідження є те, що корупція та організована злочинність в державному секторі дуже сприйнятливі до втручання і мають шанси бути значно знижені, якщо з ними буде провадитись боротьба[4].

1.6 Дослідження факторів, які можуть сприяти подоланню організованої злочинності та пов'язаної з нею корупції у деяких західних дослідженнях.

Як йдеться у наведених вище дослідженнях, важливими факторами для подолання пов'язаної між собою організованої злочинності та корупції є співпраця державних правоохоронних інституціях, престижність правоохоронних, зокрема, поліцейської, служби, позитивна поліцейська субкультура, ефективні відділи внутрішньої безпеки у правоохоронних органах, виборність судової влади та суддів, сильні державні інституції, фінансове та економічне регулювання, професійні державні посадовці та високий рівень людського розвитку, перебування в пріоритеті у національних та міжнародних

організацій боротьби з обома злочинними явищами та використання їх зв'язку для взаємопослаблення.

При цьому громадяни країн ЄС покладають основну відповідальність на боротьбу з корупцією на поліцію та судову систему, а також національні уряди[14, с.26].

Дані опитування Special Eurobarometer 64.3 свідчать, що більшість громадян ЄС - 54% - вважають, що корупція спричинена організованою злочинністю[14, с. 26].

Важливі ремарки тим не менш повинні бути вказані додатково.

Так, Kugler, M., Verdier, T., Zenou, Y., вказують, що після певного порогу у рості корупції суворі покарання лише підвищують ціни, які корупціонери виставляють організованій злочинності(автори називають це рентою). Це у свою чергу веде до росту зусиль злочинності із здобуття коштів, а отже – до збільшення злочинності. Найкращою політикою у цьому випадку автори вважають зниження ренти, тобто деяку толерантність до частини незаконної поведінки, або легалізацію соціально шкідливої діяльності[15].

Важливим також те, що згідно опитування Eurobarometer 76% респондентів Євросоюзу висловились за розвиток технічних можливостей для правоохоронних органів для доступу в реальному часі до даних приватного сектору, таких як банківські дані, телефонні та мережеві системи, тощо для покращення можливостей у боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом[14, с.25].

Варто відзначити, що ці дані проте не можна застосовувати як підґрунтя для прийняття політичних або законодавчих рішень в Україні без підтвердження на національному рівні, оскільки довіра до правоохоронної системи в Україні та

країнах ЄС сильно відрізняється та може бути визначальною для ставлення громадян до такої ініціативи.

Згідно з Bruno S. Sergi та Qerim Qerimi важливим фактором у боротьбі з політичною корупцією, яка, як ми з'ясували вище, використовується організованою злочинністю для посередництва у корумпуванні судів та правоохоронної системи, є зростання незалежних ЗМІ. Медіа, афільовані з політичними групами, негативно впливають на висвітлення корупції та пов'язаною з нею організованою злочинністю. Водночас професійні та фінансово незалежні репортери та розслідувачі є обов'язковою умовою для подолання корупції та організованої злочинності[1, с.91].

У цьому аспекті варто відзначити, що розвиток в Україні незалежних від національних політичних груп медій, у тому числі таких, що фінансуються на грантовій основі міжнародними інституціями та фондами, є доброю ознакою. Широкі інформаційно-пропагандистські кампанії, розгорнуті як національними політичними групами, так і зі сторони країни-окупанта, метою яких є впровадити наративи про «зовнішнє управління» та «соросят» щодо таких ЗМІ є ознакою того, що вплив медій, незалежних від політичних груп, на боротьбу з корупцією та організованою злочинністю добре усвідомлюється самими політичними групами.

Bruno S. Sergi та Qerim Qerimi також наполягають на тому, що у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю важливо застосовувати багатовимірний підхід, оскільки зміна якогось одного фактору не може значно змінити ситуацію. Таким багатовимірним підходом є створення демократичного відкритого суспільства. Окрім незалежних ЗМІ, сюди він відносить зростання освіченості та розвиток середнього класу[1, с.92].

Важливо відзначити, що у зв'язку з воєнним станом, та пов'язаним з ним деяким обмеженням в свободі слова, а також складнощами в освітньому процесі та економіці, в Україні очікуване деяке падіння в усіх трьох факторах, визначених Bruno S. Sergi та Qerim Qerimi для формування відкритого демократичного суспільства. Це означає, що по завершенню воєнного стану відновлення розвитку у цих трьох напрямках повинно стати пріоритетом національного уряду.

Щодо підходів, цікавим кейсом є подолання корупції у Тайвані, яке розглядає Christian Göbel у своєму дослідженні «Beheading the Hydra: Combating Political Corruption and Organised Crime». Серед іншого, він приходить до висновку, що успішний перехід відбувся не зважаючи на те, що підхід був симптоморієнтований, замість того щоб фокусуватись на причинності. Тим не менш, ситуація, в якій «уряду не було чого втрачати», виявилась вагомішою для результату, ніж застосування підходу, який традиційно асоціюється зі значно меншою ефективністю[16, с. 14].

Кілька досліджень вказують на те, що білокомірцева злочинність часто не сприймається громадянами як організована злочинність. Про це вказується зокрема у дослідженні Center for the Study of Democracy[5], Eurobarometer 64.3[14], які зважають на цю обставину як таку, що впливає на результати опитувань та глибинних інтерв'ю щодо організованої злочинності.

Gounev та Ruggiero йдуть далі, не лише відзначаючи цей факт, а дають застереження щодо можливих наслідків. На їх думку, на відміну від традиційної насильницької організованої злочинності, яка викликає потужну негативну соціальну реакцію, білокомірцева злочинність такої реакції не викликає. Враховуючи злиття організованої злочинності та корупції, можливе певне розмивання між білокомірцевою та насильницькою організованою злочинністю,

результатом чого може бути послаблення або зникнення соціальної реакції на другу зі згаданих.[10, с.14]

Їх думку можна розвинути і далі. Враховуючи те, що насильницькі організовані злочинні організації після накопичення первинного капіталу мають тенденцію до перетікання в білокомірцеву злочинність, це може мати наслідком деяку соціальну амністію для реально небезпечних і жорстоких насильницьких злочинних організацій, якщо вони встигли накопичити первинний капітал і перейти у білокомірцеве поле діяльності.

Немаловажливим напрямком є і посилення спроможності наукових розробок. Прикладом може слугувати робота Liz Campbell «Corruption by organised crime», у якій вона не лише критикує визначення, яке просуває у політиках національна агенція, що відповідає за боротьбу з організованою злочинністю та корупцією (NSA), а й показує ймовірний негативний ефект, який може завдати просування непродуманої термінології з політичних документів у національне законодавство[17, с.23].

У свою чергу Gounev та Ruggiero критикують спробу впровадження правоохоронними інституціями у Великій Британії терміну «серйозна злочинність» на противагу «організованій злочинності»[10, с.13]. Останній термін має відому проблему з концептуалізацією, але «серйозна злочинність» розмиває і ускладнює все ще більше.

Важливо фактором є рух назустріч організованій злочинності від представників суспільства та бізнесу.

Так, Gambetta та Reuter зазначають: пригнічення конкуренції є мрією багатьох власників бізнесу. Організована злочинність, яка може кришувати одних і вибивати з ринку інших, є чи не єдиним недержавним утворенням, яке може це

робити[13]. Це означає, що боротьба з організованою злочинністю очевидно повинна включати і роботу з попередження серед її адресатів. Ймовірним шляхом досягнення цього, окрім інформаційних кампаній та формування незалежних правосудних інституцій є ефективна робота органів, що можуть вирішувати спори про неправомірну конкуренцію у бізнесі – від арбітражних судів до Антимонопольного комітету.

Levi та Lord також вважають, що загальне покращення легітимності державної системи та почуття громадян щодо справедливості дій правоохоронної системи є тими факторами, які значно впливають на зменшення організованої злочинності та пов'язаною з нею корупцією. [18, с.10]

Rowe, Akman, Smith та Tompson звертають увагу, що вдосконалення законодавства та посилення спроможностей правоохоронної системи щодо боротьби з організованою злочинністю може викликати ефект «тактичного зміщення», коли організована злочинність буде зацікавлена отримати знання від інсайдерів у правоохоронній системі, що може призвести до сплеску корупції, пов'язаної з організованою злочинністю у правоохоронних органах. Автори пропонують використовувати аналізи сценаріїв злочинів, або запобігти цьому [19]. Це може бути актуально для України у період впровадження у правоохоронному секторі механізмів, що збільшують спроможність у боротьбі з організованою злочинністю.

Також варто відзначити роботи у цій темі Marie Chêne[20], Anthony Minnaar[21], Fabian Zhilla [22], які розглядають тему взаємозв'язку організованої злочинності та корупції. Останні двоє концентруються специфічно на балканських країнах та Африці.

1.7. Зв'язок корупції та організованої злочинності у деяких українських дослідженнях

В Україні тема зв'язку організованої злочинності та корупції поширена серед дослідників не так сильно як би хотілось, тому тут ще є можливості для зростання.

Серед робіт варто відзначити О.Кальмана, Камлика М.І., Гегу П.Т., Білецького В.О, Коров'яка О.А., Багрія-Шахматова Л. В., Бровкіна В., Квашу О.О., Всеволодова В.Н., Марич М.І., Боднарчук О.Г, Міщенко Т.М та інших.

Питання боротьби з корупцією особливо важливе у період здійснення реформ та кризових явищ в економіці [23], що безумовно відноситься до ситуації повоєнного стану, а отже, невдовзі буде актуальним і для України.

1.7.1. Визначальність корупції для характеристики організованої злочинності

Питання обов'язковості використання організованою злочинністю корупції в українському науковому середовищі є дещо дискусійним. Позиції розділились між тими, хто вважає корупцію обов'язковим елементом в діяльності організованої злочинності, та тими, хто вважає це опціональним. Переважає здебільшого перша позиція.

Наприклад, Багрій-Шахматов вважає корупцію однією з основних ознак організованої злочинності[24]. Марич вважає корупцією невід'ємною частиною інфраструктури організованої злочинності [23]. Аркуша вважає корупційну складову обов'язковою лише для тих злочинних організацій, які діють в економічній сфері[25]. Міщенко вважає, що корумповані зв'язки організованої злочинності виникають у зв'язку з самим лише існуванням останньої і особливо це стосується тяжких та особливо тяжких злочинів. Він також вважає кількість

таких зв'язків прямо пропорційною масштабу діяльності злочинної організації[26].

На противагу їм Зубов вважає, що організована злочинність може існувати зовсім без корумпованих зв'язків [27].

Коріння традиції вважати корупцію обов'язковою ознакою організованої злочинності в українських дослідженнях прослідковуються радше до московської школи і може бути пояснено як регіональними особливостями останньої, так і впливом на кримінологічну науку пізньорадянської ідеології зі своїми наративами. Зокрема, прихильники цієї позиції у своїх працях часто апелюють до Гурова, який працював і видавав свої роботи у москві.

1.7.2 Вивчення передумов розвитку зв'язку корупції та організованої злочинності у деяких українських дослідженнях

Кальман вважає, що основною передумовою для розквіту корумпованої організованої злочинності стало державно-адміністративне регулювання господарської діяльності та монопольна державна власність на більшість економічних об'єктів на початку становлення української державності та її економічної системи. Бюрократичний апарат мав змогу розпоряджатись величезною за обсягом власність під час первинних економічних реформ та приватизації, послуговуючись правовою базою недостатньої якості. Це призвело до різкої зацікавленості входженням в державний апарат організованої злочинності.[28, с.189]

Позиція Кальмана в цілому підтверджується висновком Edgardo Buscaglia та Jan van Dijk, наведеним вище про те, що в деяких випадках нефункціонуючі державні органи захоплюються організованою злочинністю[4].

Українська державність після здобуття незалежності і правда не могла похвалитись спроможними інституціями – з одного боку, зникла метрополія і розпорядження згори, з іншого боку – настали нові економічні та політичні реалії. Фахівців державного сектору на посадах високого та середнього рівня, які би мали досвід управління самостійного управління державою у нових економічних умовах, просто не було.

Іншою передумовою Кальман вважає технічний прогрес, нові економічні реалії та відкриття кордонів, що зумовило професіоналізацію кримінальних організацій. [28, с.189]

1.7.3. Вивчення особливостей зв'язку організованої злочинності та корупції у деяких українських дослідженнях

Так, Кальман закономірно звертає увагу на те, що для перебування в сфері економіки організованої злочинності необхідно мати тісний контакт та взаємодію з владними структурами.[28, с.189]

Він також наводить оцінки, згідно з якими 50% керівників служб безпеки у комерційних структурах були колишніми працівниками КДБ, 25% - екс-працівниками органів внутрішніх справ, 25% - колишні розвідники та військові[28, с.189].

Тут варто розуміти, що «служби безпеки в комерційних структурах» стосовно реалій 90-х років минулого століття – це очевидний евфемізм автора, оскільки йдеться про кримінальні утворення, що кришували бізнес, більше чи менше в нього інтегруючись.

Варто звернути увагу, що таких кількісних показників інтеграції правоохоронців, навіть колишніх, у організовану злочинність не зустрічається в

жодному кейсі з числа Європейських країн і це може бути тою особливістю, на яку Україні потрібно зважати, приймаючи стратегічні рішення щодо шляху боротьби з організованою злочинністю, пов'язаною з корупцією.

Ще однією особливістю розвитку корумпованої організованої злочинності в Україні, яку приводить Кальман, є дуже швидке поширення її сфер впливу не лише на чорні ринки, а й на легальний сектор економіки. Відтак, станом на публікацію його роботи, 50% господарських об'єктів за його оцінками та кримінологічними даними тих часів контролювались організованою злочинністю[28, с. 190].

Марич вважає основною небезпекою корупції, що спрямовується організованою злочинністю на державу, незворотні зміни, яких зазнає державний апарат аж до його повного переродження[23].

1.7.4. Вивчення цілей, які переслідує організована злочинність, застосовуючи корупцію у деяких українських дослідженнях

Кальман відзначав, що головними цілями організованої злочинності у їх зв'язках з державним апаратом було з одного боку отримання можливостей для своїх легальних економічних структур – як то пільг чи оптимізації\ухилення від податків. З іншого боку, йшлося про ухилення від кримінальної відповідальності. Переважним шляхом вони обирали корумпування посадових осіб[28, с.190].

Саме цей вид корупції у доповіді Гарсія Саяни визначений як основний спосіб впливу на суди та правоохоронні органи. Він дозволяє організованій злочинності мати посередників, які можуть вирішувати питання у багатьох сферах[3].

Таким чином утворюється багаторівнева структура, в якій організована злочинність «кришує» бізнес, отримуючи від нього данину, частина якої потім

перетікає в кишені посадовців, які у свою чергу «кришують» організовану злочинність.

Тут можна погодитись з Біленчуком, Єркеновим, Кофановим, що цей процес кругообігу грошей, влади та злочинності зрештою призводить до того, що поруч з перетворенням злочинців у представників влади відбувається також і зворотній процес перетворення представників влади на злочинців[29].

Водночас, Коров'як слушно звертає увагу, що політична корупція по типу кланового «кришування» не може забезпечити стабільний захист організованої злочинності, оскільки залежить від перебування представників клану на тих чи інших посадах та державних позиціях, які повинні бути ключовими у державі задля досягнення належної ефективності[30].

У такому випадку організована злочинність може спробувати переорієнтуватись на новий політичний клан, який знаходиться при владі, але у випадку невдачі така організація найшвидше видозмінить свою діяльність і послабить свій вплив на державний сектор та позицію в кримінальному світі. Можна зробити висновок, що змінність політичних еліт, особливо у 2019 році, могла значно вплинути на розстановку сил у сфері організованої злочинності.

Марич конкретизує способи, в які організовані злочинні спільноти намагаються уникнути кримінальної відповідальності, за допомогою корупції проникаючи до органів державної влади України. Серед таких вона називає отримання депутатської недоторканості, вплив на слідчі дії та оперативно-розшукові заходи та інші[23].

1.7.5. Вивчення факторів, що можуть вплинути на подолання організованої злочинності з корупційними зв'язками у деяких українських дослідженнях

Подолання корупції та організованої злочинності, що діють у співпраці, українські дослідники часто називають пріоритетним завданням для національної безпеки.

Марич акцентує на необхідності боротись не з проявами, а з причинами корупції, пов'язаної з організованою злочинністю. Вона також відзначає, що у західній політичній традиції нерідко можна побачити відсутності слова «боротьба», натомість цьому явищу намагаються запобігати [23]

Міщенко вважає, що боротьба з організованою злочинністю, яка має корумповані зв'язки повинна носити комплексний характер. Серед заходів він називає протидію корупції та легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, а також консолідацію державних органів, що здійснюють боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, у тому числі за рахунок горизонтальних зв'язків[26].

Висновки до Розділу 1.

1. Корупція є невід'ємною складовою діяльності організованої злочинності і здебільшого спрямована на правоохоронні та судові органи, часто користується посередництвом політичної корупції. У деяких випадках вплив на ці інституції може бути не корупційним, а насильницьким, або бути поєднанням обох підходів. В деяких випадках криміналітет, політики, правоохоронці та судді можуть формувати мережі злочинного впливу та співпраці.
2. Ціллю корупційного впливу організованої злочинністю на державні інституції є не лише уникнення покарань, а й забезпечення можливостей для розвитку злочинної діяльності.

3. Вплив організованої злочинності через корупцію на суди та правоохоронні органи може бути малопомітним для громадян через використання організованою злочинністю посередників з числа політиків та через те, що білокомірцева злочинність часто не асоціюється з традиційною насильницькою організованою злочинністю.
4. Значний вплив має організована злочинність, поєднана з корупцією і на економічне зростання. Першою жертвою «кришування» приватного сектору стають покупці, а другою – конкуренти без «даху». Попередження і боротьба з таким впливом повинна враховувати зв'язки обох явищ і використовувати їх на взаємопослаблення.
5. Організована злочинність, озброєна корупцією, за деяких умов може захопити погано функціонуючий державний апарат. Втім, вона значно реагує на спроби викорінення. Захист державного апарату від захоплення організованою злочинністю є одним з пріоритетів національної безпеки.
6. Для подолання пов'язаної між собою організованої злочинності та корупції важливою є співпраця державних правоохоронних інституцій, престижність правоохоронних, зокрема, поліцейської, служб, позитивна поліцейська субкультура, ефективні відділи внутрішньої безпеки у правоохоронних органах, виборність судової влади та суддів, сильні державні інституції, фінансове та економічне регулювання, професійні державні посадовці та високий рівень людського розвитку, а також перебування боротьби з обома злочинними явищами в пріоритеті у національних та міжнародних організацій та використання їх зв'язку для взаємопослаблення.
7. Також до факторів подолання організованої злочинності, яка має корупційні зв'язки відносять легалізацію деяких тіньових сфер, розвиток

професійних, незалежних від політичних груп ЗМІ, зростання освіченості громадян та розвиток середнього класу, посилення спроможностей наукових розробок за темою, ефективні органи вирішення бізнесових спорів щодо конкуренції, зростання справедливої правоохоронної системи.

8. Особливістю предмета дослідження в Україні є те, що через специфічні політичні, соціальні та економічні процеси початку становлення незалежності до лав організованої злочинності потрапила велика кількість колишніх працівників КДБ, правоохоронних органів та розвідки. Окрім того, первинні реформи та приватизація призвела до швидкого накопичення первинного капіталу і такого ж швидкого переходу організованої злочинності до легальних секторів економіки та частково білокомірцевої злочинності.

РОЗДІЛ 2.

Взаємозв'язок організованої злочинності і корупції у міжнародно-правових документах

У цьому розділі розглядаються міжнародно-правові документи, які стверджують зв'язок корупції та організованої злочинності, а також ті, які мають на меті застосувати об'єднаний підхід у боротьбі з цими явищами.

Взаємозв'язок корупції та організованої злочинності неодноразово стверджувався як існуючий у низці міжнародних документів. У частині з них це явище фігурує декларативно, як підстава для занепокоєння і необхідних дій щодо боротьби з організованою злочинністю та корупцією, і як обґрунтування у преамбулах документів. Низка інших документів в цей же час цілковито присвячена саме поєднанню зусиль у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю.

2.1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи

У Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173) Ради Європи, підписаній 27 січня 1999 року у Страсбурзі, і ратифікованій Україною 18 жовтня 2006 року, йдеться у преамбулі про таке: «Комітетові міністрів, крім іншого, доручається забезпечити якнайскорішу розробку міжнародно-правових документів відповідно до Програми дій проти корупції з метою розвитку співробітництва у галузі боротьби із корупцією, включаючи її зв'язки із організованою злочинністю та відмиванням грошей» [31].

Ця конвенція має на меті встановлення в національних законодавствах країн-підписантів відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією злочини, а також встановлення загальних стандартів щодо юрисдикції, відповідальності

юридичних осіб, конфіскації, санкцій, захисту свідків та учасників кримінальних проваджень, співпраці між національними органами, екстрадиції, взаємодопомоги та міжнародного співробітництва під час роботи над розкриттям правопорушень вказаних категорій.

2.2 Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції

У конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, що була ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН і відкрита до підписання 31 жовтня 2003 у Мериді (Мексика), в подальшому підписаною 181 країною, і ратифікованою Верховною Радою України у 2006 році, у преамбулі йдеться:

«Держави - учасниці цієї Конвенції, [...] будучи стурбованими також зв'язками між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів [...] вітаючи набуття чинності 29 вересня 2003 року Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, домовилися про таке» [32].

Ця конвенція спрямована на підсилення заходів для запобігання і боротьби з корупцією та розвитку міжнародного співробітництва і технічної допомоги у цій сфері, зокрема й задля повернення активів.

2.3. GRECO

В Угоді про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) щонайменше двічі у преамбулі згадується занепокоєння зв'язком корупції з організованою злочинністю та відмиванням грошей [33].

2.4 Рамкове рішення Ради Європи про боротьбу з корупцією у приватному секторі

Цікаво, що у п.6 преамбули Рамкового рішення Ради Європи 2003/568/ЖНА від 22 липня 2003 «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі», яке було прийнято на основі Розділу VI Угоди про Європейський Союз, корупція згадується у спосіб, що може бути трактований як сприйняття корупції складовою організованої злочинності або її різновидом:

«Метою Союзу є забезпечити громадянам високий рівень безпеки в сфері свободи, безпеки та правосуддя, що має бути досягнуто шляхом запобігання та боротьби зі злочинністю, організованою чи іншою, у тому числі корупцією» [34].

2.5. 19-та Конференція Європейських міністрів юстиції

У висновках-доповіді генерального секретаря Ради Європи з 19-ї Конференції Європейських Міністрів Юстиції (Валетта, 1994), що була присвячена боротьбі з корупцією, також висвітлюється її взаємозв'язок з організованою злочинністю[35].

У п. 26 доповіді йдеться, що у своїх міжнародних мережах корупція тісно пов'язана з організованою злочинністю.

У п. 25 доповіді існує спроба проаналізувати причини, які призводять до зрощування корупції та організованої злочинності. Так, Конференція Міністрів стверджує, що це може бути побічним ефектом в цілому позитивного явища свободи переміщення людей та товарів всередині Європейських кордонів.

У п. 10 висновків, який базується на доповіді міністра юстиції Італії, підкреслюється небезпека з'єднання корупції та організованої злочинності,

особливо у нових демократіях Центральної та Східної Європи, а також існування генералізованої «фонові» корупції.

У резолюції №1 цієї конференції проте можна відмітити, що зрощування обох видів злочинності ще не вважається повсюдним явищем, зокрема, занепокоєння про ріст взаємозв'язку між корупцією та організованою злочинністю у преамбулі висловлено стосовно «багатьох», але не всіх країн.

2.6 21-а Конференція Європейських Міністрів Юстиції

Окремо слід зупинитись на матеріалах 21-ї Конференції Європейських Міністрів Юстиції, яка проходила 10-11 червня 1997 року у Празі, і була присвячена взаємозв'язку корупції та організованої злочинності. Резолюція №1 цієї конференції стала складовою фундаменту для низки міжнародно-правових документів, про які йдеться нижче. [36]

Зокрема, у вказаній резолюції №1 йдеться про стурбованість новими трендами в сучасній злочинності, які відображають «організований, складний та транснаціональний характер вказаних кримінальних активностей».

У п.4 Резолюції йдеться: «Переконані, що боротьба з організованою злочинністю обов'язково передбачає адекватну відповідь на корупцію».

У п.2 доповіді генерального секретаря Ради Європи про висновки Конференції йдеться: «Організована злочинність, особливо якщо вона пов'язана з корупцією, представляє головну загрозу процвітанню та демократичній безпеці Європи. [...] Злочинні організації використовують корупцію, щоб перешкоджати правоохоронним органам, отримувати сприяння незаконній діяльності, відмивати доходи і проникати у легальні сектори економіки».

Відзначається також, що фінанси, здобуті незаконним шляхом, дозволили організованій злочинності шляхом корумпування проникнути до вищих щаблів влади, отримати політичний та економічний вплив, що поставило під загрозу цілі державні інституції. Таким чином у документі показується, як організована злочинність може ставати фундаментом для інституційної корупції.

2.7. План Дій та Фінальна Декларація (1997)

План Дій, затверджений на Другій нараді Глав Держав та Урядів Ради Європи, яка мала місце у Страсбурзі 10-11 жовтня 1997 р., був спрямований на визначення основних завдань Ради Європи у прийдешніх роках у світлі 50-ї річниці утворення.

У розділі «Безпека громадян» боротьба з корупцією та організованою злочинністю були віднесені до одного напрямку, ключовими діями якого визнано розробку основоположних принципів, які мали би бути покладені в розвиток європейського законодавства та практики; прийняття міжнародно-правових документів для забезпечення виконання Плану дій у цій царині та створення механізму контролю за їх виконанням. Окремо план дій закликає усі держави ратифікувати в цілях реалізації зусиль у цьому напрямку Конвенцію про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом[37].

Фінальна декларація, затверджена на Другій нараді Глав Держав та Урядів Ради Європи, яка мала місце у Страсбурзі 10-11 жовтня 1997 р., додатком до якої і є вказаний план дій також наголошує на спільності вказаних загроз. Зокрема, у ній йдеться про намір «шукати спільні відповіді викликам, що поставлені зростанням корупції, організованої злочинності та наркотрафіком по всій Європі». [38]

2.8. Октопус

Варто відзначити і Спільний проект Комісії Європейського товариства і Ради Європи «Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови» (Октопус), в розробці якого брала участь і Україна в числі інших 16-ти країн. Документ був підписаний у Страсбурзі, 1-3 грудня 1997 року [39].

Якщо попередні міжнародні документи декларували і наголошували на зв'язку корупції та організованої злочинності, то Октопус демонструє появу об'єднання підходів у попередженні та боротьбі з цими видами злочинності.

Метою проекту Октопус було надання рекомендацій щодо цілей для усіх країн-учасниць проекту, які могли б допомогти збільшити контроль над організованою злочинністю та корупцією, а також окремого списку для низки країн-учасниць з врахуванням їх регіональних та національних особливостей.

До таких цілей входили: вдосконалення законодавства у частині визначень; інформаційні кампанії; заходи з попередження корупції та організованої злочинності; збільшення контролю за злочинами, вчиненими поліцією; вдосконалення методів розслідування; міжнародне співробітництво та внутрішньонаціональне співробітництво між правоохоронними органами та державними організаціями.

Таким чином документ демонструє, що для упередження та боротьби та з корупцією та організованою злочинністю може застосовуватись один вектор, заходи та методи. Окрім того, документ демонструє, що в поширеності обидвох видів злочинності є деяка спільна база, причиновість, впливаючи на яку системно, можна очікувати покращення у запобіганні та боротьбі одночасно і з корупцією, і з організованою злочинністю. Серед перерахованих цілей Октопусу до таких, на мою думку, можна віднести збільшення контролю за злочинами,

вчиненими поліцією, покращення міжнародного співробітництва та співробітництва національних правоохоронних органів та вдосконалення методів розслідування.

2.1.9 Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності

Варто звернути увагу і на Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, яка була прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року, яку було ратифіковано із застереженнями та заявами українським парламентом у 2004 році[40].

Цікавим є те, що у цій конвенції, цілковито присвяченій боротьбі з організованою злочинністю, виділено дві статті – одна для криміналізації корупції у національних законодавствах, інша – щодо заходів запобігання корупції. Таким чином запобігання та боротьба з корупцією набуває усвідомленої значимості як складова боротьби з організованою злочинністю, тобто взаємозв'язок обох явищ не лише декларується, а і використовується для послаблення злочинності.

2.10 План Дій для боротьби з організованою злочинністю корупцією

Схожий підхід застосовано і в Плані Дій для боротьби з організованою злочинністю та корупцією, який був прийнятий Радою Європи 28 квітня 1997 року.

Один з елементів, на якому базовані підходи Плану дій, визначає, що «основною рушійною силою організованої злочинності є прагнення до фінансової вигоди». У свою чергу це призводить до залучення організованої злочинності до сфер

діяльності, де вона бачить можливості для економічної злочинності, у тому числі до корупції (п. «g» ст. 5 розділу II Плану дій).

У п. «с» ст. 5 розділі III плану дій серед заходів, призначених для боротьби з організованою злочинністю також вказана необхідність негайного завершення та прийняття низки керівних документів, що мають на меті боротьбу з корупцією (включно з Конвенцією про правоохоронну взаємодопомогу), таким чином зв'язок між цими видами злочинності використовується для послаблення одного елемента через боротьбу з іншим.

У п. 13 ст. 8 Розділу II Політичних гайдлайнів План дій наполягає на необхідності підвищення прозорості у публічному адмініструванні та бізнесі задля запобігання використанню організованою злочинністю корупційних практик. Цей пункт передбачає, що країни-учасниці повинні розробити комплексну політику боротьби з корупцією, включно з ефективними санкціями. Відповідна вказівка сформульована і в остаточних рекомендаціях плану. [41]

2.11 Директива Європейського парламенту і Ради 2014/42/ЄС

Схожий підхід застосовує і Директива Європейського парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 3 квітня 2014 року «про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі», використовуючи його для розширеної конфіскації.

Так, Директива постулює, що серед найбільш дієвих заходів ведення боротьби з організованою злочинністю є в тому числі і конфіскація. При цьому, йдеться у Директиві, можуть виникати ситуації, коли варто піддавати конфіскації не лише власність, що стосується конкретного вчиненого злочину, а й додаткову, якщо суд визнає її такою що здобуто злочинним шляхом. Такий підхід названо розширеною конфіскацією. Він має на меті послабити ресурси організованої

злочинності і вилучити активи, здобуті очевидно злочинним шляхом навіть у випадку, коли їх походження від конкретного злочину в межах кримінального провадження довести неможливо. Країни-учасниці у такому разі можуть встановити у національному законодавстві, що для суду в подібних кейсах буде достатньо розглянути «співвідношення ймовірностей» і встановити, що обґрунтовано ймовірнішим є те, що власність одержана від злочинної діяльності, а не легально.

Найцікавіше, що ст. 3, яка регулює сферу застосування цієї Директиви, вказується, що вона призначена в тому числі для корупційних злочинів, наприклад тих, що передбачені Конвенцією про боротьбу з корупцією за участі посадових осіб або Рамковим рішенням Ради 2003/568/ЮВС від 22 липня 2003 року про боротьбу з корупцією в приватному секторі. [41]

Висновки до Розділу 2

1. У низці міжнародно-правових документів стверджується взаємозв'язок організованої злочинності та корупції. У деяких з них такий зв'язок лише декларується, а також робляться спроби прослідкувати фактори, що цьому сприяють та окреслити характер такого зв'язку.
2. Серед таких документів: Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO), Рамкове рішення Ради Європи про боротьбу з корупцією у приватному секторі, Висновки-доповідь генерального секретаря Ради Європи з 19-ї Конференції Європейських Міністрів Юстиції.

3. У Резолюції № 1 21-ї Конференції Європейських Міністрів Юстиції вперше звучить намір виробити підхід з протидії обом явищам, який буде враховувати їх зв'язок, а також вперше описується корумпування організованою злочинністю політиків та їх проникнення у державні інституції. Спільний підхід до боротьби з обома явищами демонструє і Плані Дій та Фінальна Декларація (1997).
4. Першим системним підходом до поєднання боротьби з корупцією та організованою злочинністю є Октопус, спільний проект Єврокомісії та Ради Європи. Октопус надає країнам-учасникам рекомендації щодо гармонізації законодавства, інформаційних кампаній, збільшення контролю за злочинами, вчиненими поліцією та інші.
5. Конвенція ООН про транснаціональної організованої злочинності частково підхоплює цей підхід, як і План дій для боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а також Директива Європейського парламенту і Ради 2014/42/ЄС.

РОЗДІЛ 3

Об'єднані підходи до боротьби з організованою злочинністю і корупцією на прикладі Сполученого Королівства та Італії та можливості застосування деяких з цих підходів в Україні

У цьому розділі наведені кейс-стаді Сполученого Королівства та Італії у питанні протидії організованій злочинності та корупції у розрізі об'єднаних підходів та методів. Також аналізується наявність таких підходів в Україні та наведено рекомендації, які можуть бути застосовані в Україні для поєднання зусиль у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, особливо з метою впливу на їх зв'язки.

3.1 Кейс-стаді: Реалізація спільного підходу у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю у Сполученому Королівстві

3.1.1 Загальний огляд щодо ситуації з організованою злочинністю, яка використовує корупцію, у Сполученому Королівстві

Сполучене Королівство станом на 2022 рік посідає 17-ту сходинку з 44-х європейських країн у Індексі Організованої Злочинності, і при цьому 6-ту сходинку у цьому ж сегменті зі стійкості[43]. Для цього дослідження досвід Великої Британії важливий в першу чергу сталим прогресом саме у показнику стійкості до організованої злочинності, який демонструє країна у індексі протягом тривалого часу.

Цей індекс є проектом ініціативи Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Створений за підтримки Інтерполу, він формується на основі кількісних та якісних досліджень, і загалом включає понад 350 експертних оцінок. Мета індексу – надати оцінку вразливостей для прийняття рішень національними та

міжнародними організаціями щодо заходів, які допоможуть зменшити вплив організованої злочинності[44].

За даними індексу (з посиланням на відомості Національного агентства по боротьбі зі злочинністю - NCA) у країні діють близько 5000 злочинних організацій, невелика кількість яких близька за характеристиками до мафії. Втім, дослідники відмічають скорочення таких груп протягом останніх років, а переважну роль відіграють розгалужені мережеві злочинні спільноти. В основному ці мережі контролюють традиційні чорні ринки: торгівлю людьми, контрабанду, наркотики. Однак, пальму першості за впливовістю у злочинному сегменті дослідники віддають етнічній злочинності, зокрема росіянам.

Важливим аспектом організованої злочинності у Сполученому Королівстві є низька залученість державних акторів у злочинні організації, і фактична відсутність таких акторів з вищих рівнів державного апарату. Проте корупція, пов'язана з організованою злочинністю на нижчому рівні, особливо у правоохоронних органах, все ж трапляється [43].

3.1.2 Законодавство, спрямоване на боротьбу з організованою злочинністю та корупцією у Сполученому Королівстві

Законодавство Сполученого Королівства залишається здебільшого розділеним у цьому питанні і регулює боротьбу з корупцією та організованою злочинністю як окремі явища.

Основним законодавством щодо боротьби з корупцією є Prevention of Corruption Act 1906 (Закон про запобігання корупції)[45], Bribery Act 2010 (Закон про хабарництво)[46], Criminal Law Act 1977 (Закон про кримінальне законодавство)[47], Constitutional Reform and Governance Act 2010 (Закон про

конституційну реформу та державне управління)[48], та Civil Service Code (Кодекс цивільної служби).

Однак, важливо відмітити, що той же Закон про хабарництво визначає підслідність деяких видів корупції, зокрема міжнародної, за одним з підрозділів NSA, який є органом для боротьби з організованою злочинністю [46].

Також підслідність у деяких справах, зокрема, неправомірна поведінка у публічній організації або змова з метою вчинити неправомірну поведінку у публічній організації також віднесено до компетенції NSA згідно зі змінами, внесених до Закону про кримінальне законодавство [49]

До основного законодавства у питанні боротьби з організованою злочинністю та спорідненого явища, яке у Сполученому Королівстві називають серйозними злочинами, можна віднести Anti-terrorism, crime and security act 2001 (Закон про антитерористичну діяльність, злочинність та безпеку)[50], Crime and Courts Act 2013 (Закон про злочинність та суди)[50], Serious Organised Crime and Police Act 2005 (Закон про серйозну організовану злочинність та поліцію)[52], Serious Crime Act 2015 (Закон про серйозні злочини)[53].

Варто звернути окрему увагу на Criminal Justice and Courts Act (2015)[49], який містить підхід, спрямований проти корупції, спричиненою організованою злочинністю. Зокрема він встановлює відповідальність співробітників поліції за корупційні злочини та перевищення влади і службових повноважень, у тому числі, пов'язаних з корупцією.

Цей закон визначає підслідність у питаннях перевищення влади та службових повноважень поліцією, в тому числі викликаних корупцією, за NSA.

3.1.3 Урядові стратегії та плани дій Сполученого Королівства, спрямовані на боротьбу з корупцією та організованою злочинністю

3.1.3.1 Антикорупційний план (2014)

UK Anti-corruption plan (Антикорупційний план) - це міжурядовий план дій, який був підписаний у 2014 році і спрямований на привнесення більших скоординованих зусиль та спільної діяльності у боротьбі з корупцією. Його цілями були задекларовані демонстрація широкого підходу у боротьбі з корупцією, визначення чітких дій, яких вживатиме уряд у боротьбі з нею, а також визначення пріоритетів у підвищенні міжнародних стандартів та глобальній боротьбі з корупцією в усіх сферах.[54]

Примітно, що план був підписаний Урядовим борцем з корупцією, міністром бізнесу, підприємництва та енергетики з одного боку, та міністркою з питань сучасного рабства та організованої злочинності, що засвідчує спільний підхід у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, який було застосовано у цьому плані дій.

У розділі, присвяченому аналізу загроз, які несе корупція, зазначається, що організована злочинність намагається корумпувати працівників системи кримінальної юстиції, аби уникнути відповідальності та мати можливість продовжувати злочинну діяльність[54, с.18], а також корумпувати систему закупівель заради отримання фінансової вигоди[54, с.19].

Корупційного впливу організованої злочинності зазнає і місцева влада, особливо у питаннях планування та закупівель, а також задля консолідації локального статусу організованої злочинності. У документі увага також звертається на існування загрози у вигляді співпраці деяких приватних детективів з організованою злочинністю[54, с.36].

Відзначається і те, що невелика кількість корумпованих працівників легального сектору економіки, таких як банкіри, юристи тощо виконують функцією так званих «гейткіперів» між організованою злочинністю та легальними ринками, без яких організована злочинність не може відмивати капітал, здобутий злочинним шляхом[54, с.37]

Важливими проявами спільного підходу до боротьби з організованою злочинністю та корупцією у цьому Антикорупційному плані є:

- Намір підвищити захист від використання корупції з боку організованих злочинців та зміцнення доброчесності в ключових секторах та установах, включаючи систему кримінального правосуддя; [54, с.8]
- Зобов'язання НСА готувати регулярні доповіді з приводу використання корупції організованою злочинністю[54, с.11];
- Зобов'язання Home office просувати керівництво протидії загрозам корумпованих інсайдерів для установ та організацій, які є вразливими мішенями для організованої злочинності[54, с.12];
- Зобов'язання Home Office провести ряд пілотних проєктів, які дадуть змогу краще зрозуміти загрозу, яку несе організована злочинність для державних закупівель, а також вживати скоординованих з іншими державними організаціями заходів у відповідь на будь-яку виявлену корупцію. Також Home office зобов'язано поширювати найкращі практики пілотних проєктів на місцевому та національному рівні[54, с.13];
- Зобов'язання Home Office працювати над комунікаційними кампаніями, які допоможуть упередити умисне та мимовільне залучення професіоналів до організованої злочинності[54, с.15];
- Зобов'язання переглянути обмін інформацією між НСА та пенітенціарною системою, щоб покращити підготовку в'язничного персоналу у питаннях природи серйозних загроз, що несе організована злочинність і здатність

протидіяти корупційним посяганням з боку організованої злочинності у системі виконання покарань[54, с.25];

- Посилення ліцензування та відповідальності приватних детективів, щоб знеохотити їх до роботи на організовану злочинність[54, с.36];
- План також декларує підвищення зусиль з притягнення до відповідальності тих, хто бере участь у злочинних організаціях, а також сприяє їм, у тому числі у випадках, коли базою такого сприяння є корупція[54, с.46];

Очікування від виконання Плану включають захист державного та приватного секторів від використання організованою злочинністю корупції та посилення внаслідок цього цілісності ключових інституцій, включно з системою кримінального правосуддя[54, с.56].

3.1.3.2 Serious and organized crime strategy (2018)

Стратегія проти серйозної та організованої злочинності була запроваджена Королівською прокурорською службою у 2018 році. Вона визначає підхід для боротьби з серйозною та організованою злочинністю в усіх її формах, серед яких названо також і корумповані еліти.

Важливо, що у визначенні того, чим є серйозна та організована злочинність, корупцію та хабарництво віднесено цією стратегією до основних категорій діяльності організованої злочинності [55, с.11].

У тексті документу йдеться: «існує прямий зв'язок між наркотиками, які продаються на наших вулицях, насильством, пов'язаним з цією торгівлею, мережами торгівлі вразливими дітьми та дорослими, корумпованим бухгалтером, який відмиває злочинні кошти через фіктивні компанії за кордоном, і корумпованими політиками та державними чиновниками за

кордоном, які надають послуги та безпечний притулок для міжнародних злочинних мереж»[55, с.3].

Серед загроз, визначених у стратегії, фігурують фальшиві компанії, які створюють корумповані еліти та злочинці задля приховування своїх прибутків, фінансування розкішного способу життя та подальшої злочинної діяльності[55, с.5].

Як наслідок, у деяких країнах для злочинців створені безпечні оази, в яких організована злочинність, корупція та державна влада взаємопов'язані та корисні одне одному[55, с.6].

Також відзначається, що одним з видів діяльності організованої злочинності, яка застосовує корупцію, є злочини у сфері дикої природи[55, с.59].

Іншою сферою, на яку націлена організована злочинність, що використовує корупцію, є прикордонний контроль. Чільне місце тут посідає контрабанда наркотиків категорії А, у яку організована злочинність залучає корумпованих інсайдерів у портах. Метою стратегії з цього приводу є націлення правоохоронних органів на суб'єктів, які використовують корупцію, змову та примус в портах[55, с.35].

Стратегія позитивно оцінює досвід державно-приватного партнерства у проекті Спільної розвідувальної групи з протидії відмиванню грошей і висловлює намір імплементувати його у інших сферах. Завдяки цьому стратегія планує зробити організовану злочинність менш спроможною використовувати корумпованих інсайдерів у бізнесі задля досягнення своїх злочинних цілей[55, с.61].

Одним з завдань стратегії, делеговане держсекретарю з питань бізнесу енергетики та промислової стратегії є забезпечення зростання прозорості бізнесу

у частині відкриття бенефіціарів, що є важливим аспектом у питанні боротьби з корупцією, відмиванням грошей та фінансуванням тероризму[55, с.64].

3.1.4 Національні органи та інші організації Сполученого Королівства, що поєднують у своїй діяльності боротьбу з організованою злочинністю та корупцією

3.1.4.1 National Crime Agency

Національне агентство з боротьби зі злочинністю (NCA) було створено в жовтні 2013 року для управління, координації та підтримки оперативного реагування на серйозну та організовану злочинність, включаючи економічну злочинність, та нагляду за реагуванням національними правоохоронними органами на проблему хабарництва та корупції[54].

Діяльність NCA регулюється низкою законів, у тому числі Proceeds of Crime Act 2002 та Crime and Courts Act 2013[54].

Стратегією проти серйозної та організованої злочинності 2018 до повноважень NCA, окрім боротьби з організованою злочинністю, віднесено також боротьбу з економічною злочинністю, корупцією та кіберзлочинністю, захист дітей та молоді від сексуального насильства та експлуатації[54, с.21].

Згідно з законом NCA визначається функція зниження злочинності шляхом ефективної діяльності по боротьбі з організованою злочинністю та серйозними злочинами, у тому числі тими, які вчиняються іншими правоохоронними органами. Також закон визначає за NCA функцію кримінальної розвідки. За наказом Державного секретаря NCA може виконувати також контр-терористичну функцію[51].

NCA має повноваження щодо співпраці з Serious Fraud Office (SFO, Управління по боротьбі з серйозним шахрайством), регіональними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю, локальною поліцією (дві останніх організації займаються також питаннями боротьби з внутрішньою корупцією), поліцією Шотландії та Північної Ірландії, Управлінням фінансового контролю та іншими фінансовими регуляторами [56, с.4]

При цьому підслідність справ, пов'язаних зі столичною поліцією Лондона та закордонною поліцією з 2015 року належить підрозділу NCA – International Corruption Unit (ICU, Підрозділ по боротьбі з міжнародною корупцією). [56, с.4]

Також NCA також має спеціальний підрозділ фінансової розвідки (UKFIU), який займається фінансовою розвідкою на основі звітів про підозрілу діяльність[57].

У 2018-2020 роках NCA посилило спроможність у ресурсах та координації з іншими державними організаціями, що дало можливості для переслідування найсерйозніших організованих злочинних організації, а також корумпованих еліт, які прагнуть відмити свої гроші у Великій Британії[55, с.23].

Попередником NCA є Serious Organised Crime Agency (SOCA, Агенція по боротьбі з серйозною організованою злочинністю). Її існування було завершено згідно з Crime and Courts Act 2013 у зв'язку зі створенням NCA[51].

Дослідники вважають, що компетенція офіцерів NCA є дуже високою, а сама організація має широкі повноваження для правоохоронних дій на національному та міжнародному рівні. Проте в цьому правоохоронному органі є проблема серйозної нестачі ресурсів та плинність кадрів, особливо у відділі боротьби з корупцією, що обмежує ефективність діяльності організації. Попри загалом високу кваліфікацію, вважається, що NCA має меншу ефективність у протидії

відносно серйозним загрозам, таких як фінансове шахрайство та відмивання грошей[43].

3.1.4.2 Serious Fraud Office

Serious Fraud Office, або ж Управління по боротьбі з серйозним шахрайством було створено у 1987 році внаслідок прийняття закону «Про кримінальну юстицію»[закон]. Організація працює за «моделлю Роскілла», коли слідчі, прокурори, бухгалтери та експерти працюють з початку розслідування у спільній групі, яку очолює керівник справи[56, с.4].

Згідно з Стратегією проти організованої злочинності та корупції (2018), SFO розслідує серйозне шахрайство, хабарництво та корупцію, а також пов'язане з ними відмивання грошей, що є традиційною складовою діяльності організованої злочинності[55, с.22].

Приблизно половина зусиль організації спрямована на боротьбу з корупцією[54].

При цьому розмежування справ про корупцію, які підслідні NCA та SFO залишається малозрозумілим, проте схоже, що SOF віддає пріоритет корпоративному сектору та випадкам, де потрібна складна юридична або бухгалтерська експертиза[56, с.4].

Для боротьби з корупцією у самих правоохоронних органах наявні внутрішні відділи з розслідування корупції.

3.1.4.3 Joint Money Laundering Intelligence Taskforce (JMLIT)

Спільна розвідувальна група з протидії відмиванню грошей (JMLIT) – це державно-приватне партнерство правоохоронних органів і фінансового сектору,

засноване в 2015 році. Його завданням є обмін інформацією та розвідувальних даних для виявлення та запобігання відмиванню грошей та іншим економічним загрозам.

Ключові сфери, в яких працює партнерство, включає іміграційну злочинність та торгівлю людьми, що провадяться злочинними організаціями.

Діяльність партнерства за півтора роки результувала у оголошення ста повідомлень про підозру.[56, с.60]

3.1.5 Оцінка ефективних кроків Сполученого Королівства у поєднаному підході боротьби з корупцією та організованою злочинністю

Дослідники відзначають важливий позитивний вплив надійної системи міжнародного співробітництва Великої Британії у галузі боротьби з організованою злочинністю, а також розвинуте законодавство країни у цій сфері на рівні з сильними державними стратегіями та скоординованістю державних інституцій. Звертається також увага і на добру систему запобігання існуванню чорних ринків, і надійну систему захисту та підтримки потерпілих та свідків злочинів. Важливою також є роль незалежних журналістів та науковців, що займаються темою організованої злочинності та корупції [43].

3.1.6 Можливості для покращення підходів Сполученого Королівства у поєднаному підході боротьби з організованою злочинністю та корупцією

Дослідники Глобального Індексу Організованої Злочинності критикують національний уряд у наступних аспектах:

- Невизнання серйозності загрози організованої злочинності і непідвищення рівня загрози до першого;

- Відсутність внутрішньої корупції у порядку денному;
- Сліпа пляма у питанні поширенні «російських грошей» в країні;
- Затримка та зміст Комітету з розвідки та безпеки за 2020 рік щодо росії;
- Відсутність прозорості та «очевидний кумівський зв'язок», які виявлені на тлі пандемії COVID-19 стосовно договорів про державні закупівлі;
- Надмірні повноваження виконавчої влади в ухваленні законів та їх надмірна насиченість, що може призвести до неефективності;
- Політизація питання деяких видів організованої злочинності, що призвела до прийняття законодавства, несправедливого до незахищених категорій;
- Повна криміналізація ринку наркотиків, що призводить до зростання впливу організованої злочинності на цьому чорному ринку;
- Полегшене регулювання фінансової сфери та частково неефективне законодавство у сфері відмивання грошей та повернення активів, що робить Велику Британію центром незаконного фінансування та відмивання активів[43]

Campbell також критикує існуюче англійське законодавство у цій сфері. Вона вважає, що воно залишає бажати кращого, оскільки розділ 45 Закону «Про серйозні злочини» 2015 року водночас вузький і занадто розмитий, а Закон «Про хабарництво» 2010 року є прикладом часткового реагування [17].

3.2. Кейс-стаді: Реалізація спільного підходу у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю у Італії

3.2.1. Загальний огляд щодо ситуації з організованою злочинністю, яка використовує корупцію, у Італії

Італія посідає 6-те місце серед 44 країн Європи у Індексі організованої злочинності[43]. І це незважаючи на те, що у звіті Європолу статистику організованої злочинності названо очевидно заниженою (underreported)[58].

Згідно дослідження [5], Італію віднесено до чотирьох країн з найвищими рівнями корупції та організованої злочинності та корупції у Європі.

Згідно з опитуванням Євробарометру, Італія посідає найвище місце серед країн Європи, в яких респонденти впевнені у зв'язку корупції та організованої злочинності – 70% [14].

Зародження мафії у Італії сягає 19-го століття, коли вона існували здебільшого у форматі, схожому на сучасних «тітушок» і вважалась тодішніми парламентарями формою політичної злочинності. Мафіозні угруповання наймались політиками і використовувались проти економічних конкурентів та політичних опонентів. В обмін мафія отримувала карт-бланш на низову кримінальну активність «на землі», переважно рекет.

Дослідники італійської мафії вважають, що найбільш успішними угрупованнями були ті, які знайшли деякий спільний інтерес з суб'єктами державної влади, в першу чергу з поліцією. Такі угруповання розвинули найбільші масштаби [5, с.159].

У країні, окрім традиційних чорних ринків, організована злочинність присутня і в легальних сферах економіки. Особливістю країни є те, що злочинні організації, які присутні одночасно на чорних ринках та в легальному секторі, створюють «системи влади», паралельні офіційній, за територіальним принципом контролю. Ми знаємо їх на прикладі таких мафіозних структур, як Каморра, Коза Ностра та Ндрангета [5, с.158].

В Італії корупція та організована злочинність взаємодіють у так званих сірих зонах, де поєднуються інтереси бізнесу, політиків та злочинних організацій [5, с.163].

Мафія не обов'язково прямо бере участь в корупції, скоріше корупціонери діють «методом мафії», а політики використовують елементи мафіозної культури.[5, с.164].

Основними сферами, в яких організована злочинність діє за допомогою корупції в Італії є фінансові злочини, корумпування суддів та поліції, політична корупція, адміністративна корупція та корупція в приватному сектору[5].

Використання корупції є ключовим фактором, що сприяє італійській організованій злочинності. Величезні багатства мафії можуть бути використані для корупційного впливу на осіб, які приймають рішення. Наприклад, для виграшу публічного тендеру. На своїх територіях мафія побудувала свою владу за допомогою контролю, який вони мають над голосуваннями за виборні посади [58, с.14].

Щодо політичної корупції, то мафія також застосовує стратегію обміну вигідних муніципальних контрактів на мобілізацію голосів під час місцевих виборів за необхідного кандидата. Це явище згадується в законі Article 416-bis c.p. 1982 року[59].

При запуску проекту Інтерполу ICAN для боротьби з організованою злочинністю в італійській Колабрії було наголошено, що Ндрангета за допомогою корупції проникла в економічне та політичне середовище багатьох країн. Прибуток клану реінвестується після відмивання грошей, а ці гроші, інвестовані у легальні сектори, проте керовані кланом «мафіозного методу», зрештою призводять до криміналізації легальних секторів економіки та росту корупції. Використовує корупцію Ндрангета і для доступу до державних закупівель [60].

Дослідники зв'язків організованої злочинності в Італії вважають, що на відміну від більш поширеної у світі моделі, де організована злочинність є ключовим фактором у цій парі і використовує корупцію для своїх цілей, у цій країні обидва види злочинності стимулюють одне одного в різний спосіб.

Так, Ruggiero зазначає, що в Італії з одного боку, організована злочинність відповідальна за поширення корупції, але з іншого боку, «широка корупція в соціальній, економічній та політичній сферах приваблює організовані злочинні групи, заохочуючи їх до участі в корупційному обміні та опосередковано посилюючи їх іншу незаконну діяльність»[61, с.102]. Він також приходять до висновку, що «стікання багатства» від еліт у Італії замінено на «стікання незаконності». Корупція та організована злочинність переплітаються і створюють систему влади, як офіційну так і паралельну. Великою проблемою в країні також є високий рівень прийнятності корупції у суспільстві, яке, на думку автора, спричинено прикладом, які подають еліти[61, с.103].

3.2.2 Законодавство, спрямоване на боротьбу з організованою злочинністю та корупцією в Італії

У 1982 році в Італії вперше був прийнятий закон проти мафії. Серед іншого, в ньому було згадано механізм мобілізації голосів для політиків, з якими співпрацює мафія[62]. Цим же законом визначався ряд понять, зокрема «мафіозний метод», який включав у себе ознаки діяльності організацій, влаштованих по типу мафії: групове залякування з використанням насильства, кодекс мовчання (омерта), підкорення та злочинна ієрархія. За цим законом особи, що були визнані судом учасниками мафіозних структур, могли отримати строк ув'язнення до 15 років.

У 1992 році до закону внесли поправки 416-ter, спрямовані на політичних союзників мафії. Законодавці криміналізували досить вузький набір

корупційних відносин. Зокрема, обмін закупівель або грошей на мобілізацію голосів тепер загрожував 7-12 роками позбавлення волі. Це було реформовано у 2014 та 2019 роках, і розширило можливі опції для обміну мобілізацію голосів не лише на гроші та закупівлі, а й інші вигоди. Це краще відображає реалії, в яких політики рідко залучені в грошові контакти з мафією, натомість часто віддають державні контракти або робочі місця[59].

У листопаді 2017 року в Італії набув чинності новий закон, покликаний протидіяти мафії, Codice Antimafia. Він вніс зміни до Кодексу антимафіозного законодавства та низки законів. Серед інших новел, корупцію було внесено до антимафіозного законодавства[63].

У 2019 році нові поправок до антикорупційного законодавства пов'язали корупційні злочини з організованою злочинністю та тероризмом, надавши деякі винятки для документування під час досудового розслідування, зокрема скасувавши правило про визначення місця і часу спрацювання мікрофону шпionського програмного забезпечення, яке використовується для негласного документування злочинної діяльності. По суті, законодавець поширив використання цих інструментів на розслідування корупції та прирівняв її соціальне сприйняття до терористичних явищ та організованої злочинності[64].

Аби заповнити прогалини основного антимафіозного закону (який передбачає отримання строку до 15 учасникам мафіозних кланів) в застосуванні до корумпованих поліцейських та суддів, судова влада розробила концепцію, яка не є окремим законом, проте є практикою використання поєднання кількох інших статей (416-bis та 110 с.р.). На практиці співучасть політиків або правоохоронців з мафією призводить до пред'явлення обвинувачення рівноцінного тому, якби такий зовнішньо залучений актор був учасником мафіозної структури.

Однак, концепція зазнає критики через те, що вона не є законом, а Верховний суд Італії неодноразово виступав проти неї, базуючись на принципі «*nulla poena sine lege*» (немає покарання без закону) [59].

В Італії також існує можливість призупиняти повноваження представників місцевої влади, у випадку проникнення або втручання в їх діяльність мафії. В такому разі суд видає відповідний судовий наказ, про який повідомляється префект (представник центральної влади у регіоні). Це регулюється 59-ю статтею Кодексу місцевих органів влади.

Якщо розслідування доводить, що на прийняття рішень місцевими радами впливає мафія, то Міністр внутрішніх справ має право видати наказ про розпуск такої ради і оголошення нових виборів. До нових виборів роботу місцевої влади забезпечують призначені спеціальні уповноважені. Процедура регулюється статтями 141 та 143 Кодексу місцевих органів влади[64].

Надзвичайно цікавим є дослідження Galetta застосування цієї практики та її впливу на муніципальні витрати таких рад і навіть сусідніх муніципалітетів. Так, при розпуску місцевої ради через виявлення впливу мафії на її рішення, і введення до управління спеціальних уповноважених (як правило у складі трьох чиновників-бюрократів), місто значно зменшує свої витрати на інвестиції. Протягом перших трьох років витрати на інвестиції також сусідніх муніципалітетів знижуються в середньому на 6%. При цьому у дослідженні було виключено можливість впливу інших факторів, включаючи упереджувальні дії в очікуванні приїзду комісії бюрократів. Також підтверджено, що примусове управління з немафіозних причин не призводить до зниження витрат[65].

В Італії також запроваджено повторне використання конфіскованих активів для соціального підприємництва. Mosca, дослідивши вплив цього явища на економічний розвиток традиційних для мафії регіонів, прийшов до висновку, що

таке повторне використання може підтримати економічну альтернативу здорового конкурентного бізнесу на противагу такому, що керується або інфільтрований мафією, її незаконними грошима та насильницькими методами позбавлення від конкурентів. «Соціальне підприємництво, яке експлуатує конфісковані активи в останні роки, показує, що боротися з організаціями мафіозного типу можна шляхом конвертації соціального капіталу, який вони використовують», вказує автор [66].

3.2.3 Національні правоохоронні агенції, що протистоять організованій злочинності та корупції в Італії

Загальна кількість поліцейських, карабінерів та працівників Фінансової гвардії сягає понад 300 тисяч осіб, що є рекордним в ЄС показником – як абсолютним, так і в розрахунку на кількість населення.

Перераховані правоохоронні органи є трьома основними у країні, їх структура є досить складною, а підслідність та повноваження частково перетинаються.

З усіх трьох саме Фінансова гвардія (Guardia di Finanza) є найбільш спеціалізованою у боротьбі з мафією, корупційними та фінансовими злочинами, відмиванням грошей та традиційними для організованої злочинності чорними ринками.

У 1991 році було створене Національне управління по боротьбі з мафією (Direzione Nazionale Antimafia, DNA), яке є координуючим органом, що забезпечує дотримання законодавства про боротьбу з мафією.

До його складу входять Національний прокурор по боротьбі з мафією та 20 заступників прокурора. DNA працює в тісній координації з DIA.

Direzione Investigativa Antimafia (DIA) – об'єднаний правоохоронний орган, що знаходиться під керівництвом Департаменту громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ і спрямовує свої зусилля на боротьбу з мафією. Орган було засновано у 1991 році, його діяльність у наш час регулюється Законом п.159 2011. DIA відповідає за прогнозування тенденцій злочинності, розслідування, кримінальну розвідку та міжнародну правоохоронну співпрацю[67].

3.2.4 Міжнародна правоохоронна співпраця щодо організованої злочинності та корупції в Італії

У боротьбі з організованою злочинністю Італія часто використовує спільні зусилля з міжнародними правоохоронними інституціями. Це може свідчити з одного боку, про навмисне залучення зовнішніх акторів у ситуації, коли національні правоохоронні органи інфільтровані представниками мафії, а з іншого боку – про великий вплив італійської злочинності через транскордонні зв'язки на злочинність у інших країнах Європи, загроза якого настільки велика, що країни-учасниці починають залучати до боротьби з мафією на території Італії, яка не спроможна зробити це самостійно, міжнародні правоохоронні інституції.

Так, 30 січня 2020 року Інтерпол разом з Італією розпочав глобальний проєкт боротьби з Ндрангетою(I-CAN). «Глобальна атака» на клан була широко анонсована разом з силами та засобами, які мали взяти в ній участь. Так, за координації Інтерполу, до операції були залучені поліція, карабінери та Фінансова гвардія. Проєкт передбачає також розкриття інформації про клан правоохоронним органам країн-учасниць та координацію спільних розслідувань[60].

29 липня 2021 року Італія уклала меморандум про співпрацю між Управлінням ООН з протидії наркотикам та злочинності та Департаментом громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ Італії.

Документ передбачає спільні заходи для протидії наркотикам, організованій злочинності, корупції та тероризму. Партнерство передбачає оперативну координацію італійських правоохоронних сил та пенетенціарної служби задля боротьби в тому числі з транснаціональною організованою злочинністю та корупцією. Серед іншого передбачається надання італійським правоохоронцям технічних засобів, експертів, навчальних можливостей, аналітичних даних тощо[68].

Обидва міжнародних проекти, які діють на території Італії можуть розглядатись як не дуже хороший сигнал про те, як Італійський уряд дає раду з організованою злочинністю. Залучення міжнародної структури до оперативної координації поліцейських підрозділів країни є деякою мірою «зовнішнім управлінням» в окремо взятій правоохоронній ніші, запроваджене з метою приборкати організовану злочинність, яка через транскордонні зв'язки впливає на криміногенну ситуацію в країнах Європи у ситуації, коли національний уряд на це неспроможний.

У оцінці ризиків щодо італійської злочинності, Європол зазначає: італійська організована злочинність мафіозного типу – це явна та присутня загроза для Європейського Союзу. У ЄС емісари Коза Ностри сприяють злочинним операціям і відмиванню грошей, ще декілька кланів оперують на території Європи, вчиняючи класичні насильницькі озброєні злочини, а клан Ндрангета займає домінуючу позицію на європейському чорному ринку кокаїну, а також інфільтрована в політичні та економічні середовища.[58, с.3].

Ключ до боротьби з італійською мафією очевидно знаходиться в сірій зоні, через яку мафія останніми роками намагається все більше заходити в легальний сектор економіки через інвестування та складні схеми відмивання грошей[58, с.15].

Серед рекомендацій Європолу по боротьбі з італійською організованою злочинністю у країні та за її межами є, зокрема такі, які спрямовані на взаємозв'язки організованої злочинності та корупції:

- розширена конфіскація (конфіскація активів, що не були доведеним предметом злочину, проте очевидно незаконного походження),
- ранні фінансові розслідування, кримінальне переслідування підставних осіб та інших професіоналів приватного сектору, які допомагають у економічній діяльності мафії.
- Отримання доступу до інформації про бенефіціарних власників та структуру контролю закордонних активів мафії для всіх правоохоронних органів ЄС.
- Покращення можливостей фінансової розвідки для боротьби з відмиванням грошей[58].

3.3. Огляд наявності спільних підходів по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією в Україні

3.3.1 Законодавче регулювання боротьби з організованою злочинністю та корупцією

Здебільшого законодавче регулювання питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією в Україні є розділеним, і регулює окремо боротьбу з корупцією, і окремо - з організованою злочинністю, майже не враховуючи їх взаємозв'язків та перетинів.

Так, боротьба з корупцією регулюється ЗУ «Про запобігання корупції»[69], Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти корупції, ратифікованою 18.10.2006[32], Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією (ETS 173), ратифікованою 18.10.2006[31], Цивільною конвенцією про боротьбу з

корупцією, ратифікованою 16.03.2005[70], ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»[71], ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією»[72], ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики»[73], ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки»[74], Указом Президента України «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки» від 21.10.2011 № 1001/2011[75].

Закон про «Організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 року 3341-ХІІ у статті 5 описує систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю і відносить до них координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України (п.а, ч. 2. ст. 5 Закону), який станом на зараз є ліквідованим. В редакції, яка вже втратила чинність, до органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, також було віднесено спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, МВС та інших правоохоронних органів.

Ч.2. ст. 23 цього Закону визначає, що Верховна Рада України не рідше одного разу на рік заслуховує звіт Голови Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. Цей комітет станом на зараз припинив своє існування, замість нього в Раді функціонують два інших комітети окремо з питань правоохоронної діяльності і окремо – з питань антикорупційної політики[76].

Окрім того, у 2004 Верховною Радою із застереженнями була ратифікована Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої

злочинності, спільність підходів якої у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією була проаналізована у Розділі 2.

Щодо кримінального законодавства, то положення чинної статті 256 Кримінального кодексу України «Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, вчинені повторно або службовою особою з використанням службового становища»[77] Микола Хавронюк у своїй роботі називає потенційним інструментом в протидії переплетінням організованої злочинності та корупції [78, с.383].

Закон «Про засади запобігання та протидії корупції» в редакції від 11.06.2009, який нині втратив чинність, у ч.5 ст. 5 визначав спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції в тому числі спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України[79].

У 1995 році було видане Розпорядження Президента «Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю».

У ньому діяльність державних органів щодо подолання злочинності названо незадовільною, зокрема боротьбу з «мафіозно-рекетирськими угрупованнями» та злочинами у сфері економіки.

Правоохоронним органам вказано принципово переглянути форми і методи запобігання цим злочинним проявам, на керівників центральних органів державну владу покладено персональну відповідальність за наведення порядку в діяльності підприємств та організацій в аспекті збереження від розкрадань та недопущення втягнення державних службовців у протиправну діяльність.

У розпорядженні також озвучується ідея щодо створення нового правоохоронного органу з розслідування особливо небезпечних злочинів, пропозиції щодо якого мали надати голови існуючих правоохоронних органів, а також створення спеціальних аналітичних центрів.

В документі є вказівка посилити роботу відділів внутрішньої безпеки та спеціальних підрозділів, в тому числі за рахунок добровільного поповнення з числа курсантів останніх курсів спеціальних навчальних закладів Міноборони, вжити негайні заходи зі звільнення співробітників, які мають «неділові» зв'язки зі злочинним середовищем.

Розпорядженням затверджено Практичні та організаційні заходи щодо боротьби зі злочинністю на I півріччя 1995 року, Програму заходів щодо запобігання злочинності у сфері економіки, Програму організаційно-правових заходів щодо створення необхідної законодавчої, інформаційно-аналітичної та наукової бази у справі боротьби зі злочинністю на 1995-1996 рр.

Серед заходів, передбачених цими програмами, зокрема були:

- утворення міжвідомчого інституту (центру) підготовки та підвищення кваліфікації слідчих та інших працівників правоохоронних і контролюючих органів, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю та корупцією, зловживаннями у сфері економіки (За це відповідали МВС, СБУ, Мінекономіки України);
- Головна державна податкова інспекція, СБУ, МВС, Національний банк, МЗЕЗ, Мінфін, Держмитком України протягом 1995-1996 рр. мали виявити недоліки в організації відомчого контролю за станом справ на об'єктах трубопровідного і залізничного транспорту, нафтопереробної

промисловості, зовнішньоекономічної діяльності державних і комерційних структур, які здійснюють операції з енергоресурсами з метою своєчасного викриття зловживань, крадіжок енергоносіїв, корупції, хабарництва та інших злочинів у сфері енергозабезпечення

- МЗЕЗ, Мінекономіки, Мінюст, МВС, СБУ, Генеральна прокуратура України мали переглянути перелік видів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню, а також перелік органів, які таке ліцензування здійснюють. Планувалось також створення Ліцензійної палати України та оновлення ліцензійного законодавства. Ці заходи мали на меті зменшити прояви організованої злочинності та корупції у сферах підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню[80].

У 2003 році був виданий Указ Президента України від 6 лютого 2003 р. № 84/2003 «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією».

У ньому діяльність спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, а також діяльність координаційного комітету були визнані неефективними.

В Указі було надане розпорядження дати негайну оцінку роботі керівників підрозділів та їх спроможність надалі провадити боротьбу з організованою злочинністю та корупцією, провести позачергову атестацію співробітників, запровадити систему звітування, «рішуче звільнитись від співробітників, які зраджують інтересам служби та держави» та встановити персональну відповідальність керівників профільних підрозділів за порушення громадського порядку та безпеки, пов'язані з розподілом сфер впливу між злочинними угрупованнями.

В Указі також йшлося про заходи, які мають здійснити підрозділи внутрішньої безпеки правоохоронних органів щодо перевірки законності діяльності підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, особливу увагу звернуто на благодійні фонди при правоохоронних органах та можливе відмивання через них коштів.

Решта вказівок стосувалась реорганізації підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, викорінення практики «палочної системи», запровадження практики зведених мобільних груп з представників різних правоохоронних органів, здійснення загальних упереджувальних заходів у традиційних для організованої злочинності чорних ринках та легальних секторах економіки, а також заходів з запобігання відмивання грошей, а також посилення міжнародного правоохоронного співробітництва та впровадження ефективних практик з міжнародного досвіду по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією[81].

Таким чином, в українських законах практично відсутній перетин у підходах боротьби з організованою злочинністю, а ті епізодичні моменти, коли вони там з'являлись, переважно відносяться до того законодавства, яке вже втратило чинність. Тим не менш, в Указах Президента від 1995 року та 2003 року застосовано більш поєднаний підхід, який націлений на протидію переплетінню організованої злочинності та корупції, зокрема у питанні відмиванні грошей, політичної корупції, інфільтрації організованої злочинності в державні органи і легальний сектор економіки.

3.2.2 Національні правоохоронні та координаційні органи у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю

Серед національних правоохоронних органів України є як ті, що поєднують боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, так і ті, які займаються лише одним напрямком.

Так, НАБУ підслідні випадки топ-корупції, яка визначається за розміром предмету злочину або завданій злочинном шкоди, а також за суб'єктом вчинення – до підслідності НАБУ віднесені злочини, вчинені Президентом України, повноваження якого припинено, радниками і помічниками Президента, народними депутатами, членами Кабінету Міністрів, суддями, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступниками, державними службовцями, посади яких віднесені до категорії «А»[82]. Процесуальне керівництво у справах НАБУ здійснює Спеціалізована Антикорупційна Прокуратура.

До компетенції Державного Бюро Розслідувань віднесено як корупційні злочини, вчинені високопосадовцями, правоохоронцями і суддями, а також особами, посада яких віднесена до категорії «А», окрім випадків, коли досудове розслідування віднесено до підслідності НАБУ, так і злочини, що стосуються організованої злочинності[82].

Боротьбою з організованою злочинністю та корупцією займаються підрозділи Національної поліції, зокрема Департамент стратегічних розслідувань та інші підрозділи стратегічних розслідувань. Їх було утворено згідно з Постановою КМУ № 867 від 9 жовтня 2019 року[83]. Згідно положення МВС № 1077 цей орган бере участь у реалізації державної політики з боротьби з організованою злочинністю і здійснює відповідні оперативно-розшукові заходи.

До завдань підрозділів стратегічних розслідувань серед іншого згідно з Положенням №1077 віднесено боротьбу зі злочинністю в органах державної влади та місцевого самоврядування, а також протидію корупції. До компетенції

підрозділу в тому числі віднесено виявлення злочинних організацій в органах державної влади та оперативно-розшукову діяльність щодо здобуття інформації про відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом[84].

Варто зазначити, що до підслідності Національної поліції віднесено ті корупційні злочини, які не відносяться до підслідності інших правоохоронних органів, зокрема НАБУ та ДБР[82].

Попри те, що СБУ не підслідні корупційні злочини, у його складі з 1992 року діє Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. Однак, «такий підрозділ здійснює свою діяльність на підставі положень Кримінального процесуального кодексу щодо права слідчого здійснювати досудове розслідування в злочинах, що йому не підслідні, поки прокурор не визначить іншу підслідність»[85].

Правоохоронним органом, у підслідності якого знаходяться деякі зони перетину організованої злочинності та корупції, є Бюро економічної безпеки.

До його підслідності належать деякі фінансові та економічні злочини, що є традиційними для організованої, у тому числі білокомірцевої, злочинності (підробка грошей, шахрайство, незаконні азартні ігри, доведення до банкрутства).

Відтак, підслідність більшості правоохоронних органів, окрім НАБУ, включає як корупційні злочини так і злочини, пов'язані з організованою злочинністю, і якщо підслідність корупційних правопорушень між ними доволі чітко розмежована і майже не перетинається, то організована злочинність віднесена до компетенції більшості з них.

До 2005 року в Україні діяв Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентіві України. Його було віднесено до органів, що протидіють організованій злочинності (п.а, ч. 2. ст. 5 Закону про «Організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 року 3341-ХІІ)[76]. Його діяльність стосовно боротьби з організованою злочинністю регулювалась статтею 8 цього ж Закону. Згідно ч. 1 ст. 8 він здійснював координацію діяльності всіх державних органів, на які цим Законом покладено обов'язки здійснювати цю боротьбу.

Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією був створений Постановою Верховної Ради України 4-VI від 04 грудня 2007 року, який проіснував до 2014 року.

Повноваження Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією регулювались статтею 24 Закону про «Організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 року 3341-ХІІ[76].

До них входили контроль за виконанням профільного законодавства, перевірка діяльності профільних підрозділів СБУ та Національної поліції, підготовка профільних законопроектів, вивчення практики застосування законів профільними органами з метою вдосконалення законодавства, підготовка пропозицій щодо тлумачення норм законів, надання згоди на утворення та ліквідацію спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, а також призначення та звільнення з посад керівників цих спеціальних підрозділів.

Профільні органи та спеціальні підрозділи зобов'язані були надавати Комітету інформацію про свою діяльність (за винятком інформації, що може призвести до розголошення інформації про негласних співробітників та інформаторів).

Згідно зі статтею 25 цього ж Закону, Комітет мав право перевіряти виконання профільного законодавства та доручати іншим органам та посадовим особам

проведення таких перевірок, вносити подання щодо виявлених правопорушень про притягнення до відповідальності посадових осіб згідно з законодавством України, перевіряти законність та обґрунтованість використання спеціальних технічних засобів та інших негласних заходів у боротьбі з організованою злочинністю і заслуховувати з цього приводу один раз на шість місяців Генерального прокурора, Голову Національної поліції, Голову Служби безпеки України.

Зараз у Верховній раді діє окремо комітет з питань правоохоронної діяльності і окремо – комітет з питань антикорупційної політики.

Таким чином, історично в Україні існували два національні координаційні органи, які поєднували у своїй діяльності протидію організованій злочинності та корупції, розподілені між виконавчою президентською та парламентською гілками влади, але станом на зараз один з них ліквідовано, а на місці парламентського комітету постали два інші, які розділили між собою питання антикорупційною політики та боротьби з організованою злочинністю.

3.2.3 Національні стратегії та програми, що передбачають поєднання підходів у боротьбі з корупцією та правоохоронними органами

Указом Президента 837/96 від 17.09.1996 року було затверджено Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки.

Організаційне забезпечення його виконання було покладено на Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України.

Серед пріоритетів програми було встановлено вдосконалення законодавчої бази по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією.

Розділ V Програми присвячений боротьбі з організованою злочинністю та корупцією.

Крім загальних оперативних, розшукових, слідчих заходів та заходів міжнародного правоохоронного співробітництва, спрямованих на організовану злочинність, у пункті 42 цього розділу Програми йдеться: «з'ясувати обставини, що перешкоджають розслідуванню, встановленню, розшуку і затриманню підозрюваних, вилученню речових доказів, відшкодуванню збитків та викриттю корумпованих зв'язків» [86].

У п. 46 призначено розробити і здійснити запобіжні заходи щодо повного виключення проникнення корупції, організованої злочинності у правоохоронні та інші владні структури.

У п. 48 запланована низка заходів щодо правового регулювання банківської діяльності, порядку кредитування, захисту фінансово-кредитної та банківської системи, фондового ринку та ринку цінних паперів від проникнення кримінального капіталу, шахрайства, відмивання брудних грошей, іншого впливу організованої злочинності.

Також у Програмі йдеться про низку кроків, які можуть сприяти детінізації економіки.

Стратегія боротьби з організованою злочинністю, прийнята розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р в описі загальних загроз, які несе організована злочинність, відзначає підвищення «рівня тяжких та особливо тяжких злочинів, які вчинено у складі організованих груп і злочинних організацій, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, установлення корумпованих відносин між посадовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування та криміналітетом,

використання неконкурентних методів у фінансово-господарській діяльності підприємств»[1]. У стратегії йдеться, що це негативно впливає на економічне зростання та пов'язаний з ним суспільний розвиток України.

Серед керівних принципів Стратегії визначено зосередження уваги на виявленні, ліквідації кримінальних мереж, відстеженні грошових потоків і поверненні активів, одержаних від корупційних та інших злочинів[87].

Таким чином, у цих двох стратегічних документах містяться окремі елементи, що показують поєднаний підхід до питання боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

3.4 Рекомендації для України щодо поєднаних підходів та методів боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а також їх зв'язками

На підставі дослідження теоретичних джерел у Розділі 1 та кейсів Сполученого Королівства та Італії у Розділі 2, а також аналізу теперішньої ситуації в Україні, можна надати наступні рекомендації з поєднаного підходу по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю.

На рівні національних програм:

Створити ґрунтовні підходи та стратегії, що будуватимуться на усвідомлені взаємозв'язку організованої злочинності та корупції, та будуть спрямовані на їх послаблення, в тому числі за рахунок спрямування зусиль на зв'язки та зони взаємодії обох явищ, які наразі мають ефект їх взаємопосилення. У стратегіях варто застосувати мультипарадигмальний підхід, який враховуватиме досвід інших країн та наукові дослідження цієї проблематики.

На рівні профільного законодавства:

У подальшій законодавчій діяльності враховувати пов'язаність корупції та організованої злочинності, особливо у законодавстві що спрямоване на регулювання або протидію секторам, в яких відбувається перетин і взаємодія обох явищ, як то білокомірцева злочинність, відмивання грошей, чорні ринки, політична корупція тощо. Утримуватись від підходів, які передбачають ізольованість обох видів злочинності.

Запровадити в кримінальному законодавстві відповідальність за користування послугами з «придбання голосів» або «мобілізації голосів» на місцевих виборах, якщо доведено, що такі послуги надаються злочинними організаціями або спільнотами, і що домовленою платою за такі послуги є як грошові кошти, так і договори та рішення місцевої влади у подальшому на користь таких злочинних організацій або спільнот.

Розглянути можливість застосування практики призупинення повноважень представників місцевої влади або місцевих виборних органів, якщо слідством буде доведено, що їх рішення приймалися під впливом злочинних організацій.

На рівні правоохоронних органів:

- Посилення координації та обміну інформації між правоохоронними органами, яким підслідна корупція та організована злочинність, формування для цього координаційних органів;
- Посилення міжнародної правоохоронної співпраці з національними правоохоронними органами інших країн, а також міжнародними правоохоронними структурами;
- Застосування моделі Роскіла за прикладом SFO UK, коли над справою відпочатку працює зведена група слідчих, технічних фахівців, бухгалтерів,

оперативних співробітників, експертів та зовнішніх фахівців під управлінням керівника групи;

- Застосування державно-приватно партнерства у питанні фінансової розвідки, або покращити протидію відмиванню грошей;
- Посилити спроможності відділів внутрішньої безпеки усіх правоохоронних органів;
- Посилити спроможності підрозділів, які протидіють та викривають відмивання грошей, здобутих незаконним шляхом;
- Спрямувати зусилля кадрових служб, комунікаційних підрозділів та осіб, відповідальних за внутрішні політики на формування позитивної субкультури правоохоронних підрозділів;
- Посилити спроможності у формуванні справедливої правоохоронної системи;
- Розробити дієвий та захищений від зовнішніх втручань механізм захисту жертв та свідків у справах щодо організованої злочинності та корупції;
- Щодо підслідності, станом на зараз вона видається досить адекватно розподіленою між органами, оскільки практично в кожного органу, який розслідує корупцію, є можливість також розслідувати пов'язану з нею організовану злочинність (крім НАБУ). Можливо, у якості експерименту, для вивчення ефективності, доброю ідеєю буде створення спеціалізованого підрозділу на базі, наприклад, ДБР, який буде фаховим саме у питаннях боротьби організованою злочинністю, що інфільтрується в легальні сектори економіки та державні органи.

На рівні заходів у суміжних сферах:

- Посилення спроможності арбітражних судів, Антимонопольного комітету та інших регуляторів, які можуть вирішувати спори суб'єктів господарювання, особливо щодо незаконних методів конкуренції;

- Покращення фінансового та економічного регулювання з метою ускладнення відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом;
- З обережністю можна рекомендувати звернути увагу на можливість легалізації та ліцензування окремих секторів діяльності, які традиційно у своєму нерегульованому варіанті відносяться до зон впливу організованої злочинності (зокрема, питання медичного канабісу та обігу короткоствольної зброї);
- Також з обережністю можна рекомендувати розглянути питання можливого запровадження виборних посад місцевих (мирових) суддів;
- Запровадити механізми використання вилучених активів організованої злочинності, зокрема виробничих потужностей, підприємств та нерухомості для соціального підприємництва;

На рівні загальних заходів:

- Присутність у порядку денному основних пріоритетів держави питання боротьби з організованою злочинністю та пов'язаною з нею політичною корупцією.
- Посилення престижності правоохоронних професій та фінансового забезпечення працівників, вимог щодо їх професійності та освіченості;
- Посилення спроможності та професійності державних інституцій та державних посадовців;
- Розвиток професійних ЗМІ, незалежних від фінансового впливу політичних груп;
- Зусилля в напрямку забезпечення зростання освіченості громадян;
- Зусилля, політики та стратегії, спрямовані на розвиток середнього класу;
- Посилення спроможностей наукових розробок за темою взаємозв'язку організованої злочинності та корупції;
- Зростання справедливості у правоохоронній системі.

Висновки до Розділу 3

1. Сполучене Королівство демонструє високі показники стійкості до організованої злочинності і в цілому середні по Європі показники щодо її розвитку. Основною проблемою є мережеві злочинні організації, чорні ринки та особливо відмивання грошей, одним зі світових центрів якого є країна. Проте проникнення організованої злочинності, що використовує корупцію, у державні органи, є малопоширеним у країні.
2. Законодавство Сполученого Королівства щодо корупції та організованої злочинності є переважно диверсифікованим, хоча деякі закони містять норми на перетині обох явищ. У країні діють Антикорупційний план та Стратегія боротьби з організованою злочинністю, кожен з яких є детально розробленим документом, що враховує перетин обох явищ та містить спільні підходи по боротьбі з ними.
3. У Сполученому Королівстві два найголовніші органи, що займаються організованою злочинністю та корупцією, мають підслідність, що враховує обидва види злочинності, проте NCA пріоритезує боротьбу з організованою злочинністю, а SFO – з економічними злочинами та корупцією, проте обидва розслідують випадки, де існує перетин. Для розслідування корупції в правоохоронних органах існують окремі підрозділи та служби внутрішньої безпеки. Для посилення боротьби з відмивання грошей та покращення фінансової розвідки в країні існує організація державно-приватного партнерства.
4. Сильними сторонами реагування на організовану злочинність та корупцію у Сполученому королівстві є боротьба з чорними ринками та проникненням корупції та організованої злочинності до правоохоронних органів. Проблемою лишається «сліпа пляма» у питанні російських

злочинних грошей та фінансове регулювання, яке все ще сприяє поширеності можливостей для відмивання грошей.

5. Особливістю ситуації Італії у сфері організованої злочинності та корупції є існування злочинних організацій мафіозного типу, які широко використовують політичну корупцію, легальний сектор економіки та створюють на своїх територіях систему паралельної влади. Державні установи та правоохоронні органи Італії зазнають значного впливу інфільтрованих та підконтрольних мафії інсайдерів.
6. Законодавство щодо організованої злочинності та корупції є дещо переплетеним. У одному з законів корупція прирівнюється до організованої злочинності та тероризму задля обґрунтування деяких винятків у негласних слідчих розшукових діях, в іншому описується явище політичної корупції та обмін мобілізації голосів на муніципальні контракти, в третьому передбачене покарання для політиків, правоохоронців та державних службовців, які сприяють мафії. Закон дозволяє зупинити повноваження окремого посадовця судовим наказом, а виборні місцеві органи – розпустити і призначити замість них спеціальних уповноважених, якщо розслідування виявляє вплив мафії на рішення таких виборних органів або посадовців. В країні також діє судова концепція, яка дозволяє пред'являти пособникам мафії з державного сектору такі ж обвинувачення, як і прямим учасникам мафіозних структур. В Італії запроваджене повторне використання вилучених активів мафії для соціального підприємництва і очищення таким чином економіки від мафіозного впливу.
7. Система правоохоронних органів, які протидіють організованій злочинності та корупції є складна, а їх підслідність значно перетинаються.

Серед головних можна виділити Фінансову гвардію, а також спеціалізовані міжвідомчі DNA та DIA.

8. У боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Італія через зараженість своїх правоохоронних інституцій інсайдерами від мафії вимушено спирається на міжнародні правоохоронні структури, які проводять в окремих регіонах масштабні операції аж на рівні оперативного координування національних підрозділів.
9. В Україні законодавче регулювання питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією є здебільшого розділеним, і регулює окремо боротьбу з корупцією, і окремо - з організованою злочинністю, майже не враховуючи їх взаємозв'язків та перетинів.
10. Однак, в Указах Президентів від 1995 року та 2003 року застосовано більш поєднаний підхід, який націлений на протидію переплетінню організованої злочинності та корупції, зокрема у питанні відмиванні грошей, політичної корупції, інфільтрації організованої злочинності в державні органи і легальний сектор економіки.
11. У двох державних стратегічних документах містяться окремі елементи, що показують поєднаний підхід до питання боротьби з корупцією та організованою злочинністю.
12. Історично в Україні існували два національні координаційні органи, які поєднували у своїй діяльності протидію організованій злочинності та корупції, розподілені між виконавчою президентською та парламентською гілками влади, але станом на зараз один з них ліквідовано, а на місці парламентського комітету постали два інші, які розділили між собою

питання антикорупційною політики та боротьби з організованою злочинністю.

13. Підслідність більшості правоохоронних органів, окрім НАБУ, включає як корупційні злочини так і злочини, пов'язані з організованою злочинністю, і якщо підслідність корупційних правопорушень між ними доволі чітко розмежована і майже не перетинається, то організована злочинність віднесена до компетенції більшості з них.
14. Основними рекомендаціями для України щодо застосування підходів, що забезпечать боротьбу з організованою злочинністю та корупцією, а також їх зв'язками є: ґрунтовні національні стратегії та законодавство, які враховують взаємозв'язок двох явищ, поява у пріоритетах порядку денного боротьби з організованою злочинністю та політичною корупцією, розвиток справедливої правоохоронної системи, покращена координація та розвиток міжнародного співробітництва у правоохоронних органах, посилення відділів внутрішньої безпеки, застосування моделі Роскіла у спеціалізованих підрозділах, державно-приватне партнерство у питаннях фінансової розвідки та протидії відмиванню грошей, покращення механізмів захисту свідків, розвиток антимонопольного та фінансового регулювання та системи арбітражних судів.
15. Додатковими будуть також рекомендації з дослідження доцільності деяких законодавчих новел щодо відповідальності за мобілізацію голосів, призупинку повноважень місцевих посадовців та рад у разі виявлення їх зв'язків з організованою злочинністю, регулювання у деяких суміжних сферах, та розвиток освіти і незалежних ЗМІ.

ВИСНОВКИ

Використання поєднаних підходів у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, висвітлене у теоретичних дослідженнях, застосоване у міжнародно-правових документах та реалізоване у практиці Сполученого Королівства та Італії дають змогу надати у першому наближенні деякі рекомендації до запровадження таких поєднаних підходів в Україні.

Так, у парі «організована злочинність\корупція» у більшості випадків ключовою є саме організована злочинність, яка породжує пов'язану з нею корупцію для отримання можливостей продовження своєї незаконної діяльності та уникнення відповідальності за неї.

Корупція організованої злочинності здебільшого спрямована на правоохоронні та судові органи, державні інституції і часто користується посередництвом політичної корупції, а також значно впливає на економічне зростання.

У низці міжнародно-правових документів зв'язок корупції та організованої злочинності лише декларується, але з кінця минулого століття поєднання підходів по боротьбі з обома видами злочинності все ґрунтовніше відображається на міжнародному рівні. Першим міжнародно-правовим документом, який свідомо і планомірно поєднує боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, є Октопус, до числа розробників якого входила і Україна.

Особливістю взаємозв'язку корупції та організованої злочинності в Україні є те, що через специфічні політичні, соціальні та економічні процеси початку становлення незалежності до лав організованої злочинності потрапила величезна кількість колишніх працівників КДБ, правоохоронних органів та розвідки. Окрім того, первинні реформи та приватизація призвели до швидкого накопичення

первинного капіталу і такого ж швидкого переходу організованої злочинності до легальних секторів економіки.

У зв'язку з усім вищенаведеним винесення у пріоритети порядку денного боротьби з корупцією без рівноцінної пріоритезації боротьби з організованою злочинністю є щонайменше незбалансованим та неефективним.

Водночас, використання дослідженої пов'язаності організованої злочинності і корупції може та повинне бути використане для взаємопослаблення обох явищ.

Так, Сполучене Королівство демонструє високі показники стійкості до організованої злочинності. У країні діють Антикорупційний план та Стратегія боротьби з організованою злочинністю, кожен з яких є детально розробленим документом, що враховує перетин обох явищ та містить спільні підходи по боротьбі з ними. У Сполученому Королівстві два найголовніші органи, що займаються організованою злочинністю та корупцією, мають підслідність, що враховує обидва види злочинності. Для посилення боротьби з відмиванням грошей та покращення фінансової розвідки в країні існує організація державно-приватного партнерства.

Цікавим є і досвід у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю у Італії, де «стартові умови» для правоохоронних органів та держави містять набагато більше викликів, оскільки в країні широко розповсюджені злочинні організації мафіозного типу, які часто використовують політичну корупцію, легальний сектор економіки та створюють на своїх територіях систему паралельної влади. Державні установи та правоохоронні органи Італії зазнають значного впливу інфільтрованих та підконтрольних мафії інсайдерів.

Законодавство щодо організованої злочинності та корупції є дещо переплетеним. Цікавою є норма закону, що дозволяє зупинити повноваження окремого

посадовця судовим наказом, а виборні місцеві органи – розпустити і призначити замість них спеціальних уповноважених, якщо розслідування виявляє вплив мафії на рішення таких виборних органів або посадовців. В країні також діє судова концепція, яка дозволяє пред'являти пособникам мафії з державного сектору такі ж обвинувачення, як і прямим учасникам мафіозних структур. У боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Італія через зараженість своїх правоохоронних інституцій інсайдерами від мафії вимушено спирається на міжнародні правоохоронні структури, які проводять в окремих регіонах масштабні операції аж на рівні оперативного координування національних підрозділів.

В Україні законодавче регулювання питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією є здебільшого розділеним, і регулює окремо боротьбу з корупцією, і окремо - з організованою злочинністю, майже не враховуючи їх взаємозв'язків та перетинів. Однак, у двох державних стратегічних документах та двох Указах Президента містяться окремі елементи, що показують поєднаний підхід до питання боротьби з корупцією та організованою злочинністю. Загалом в історичному розрізі спостерігається тенденція на розділення зон відповідальності правоохоронних підрозділів та координаційних органів, які раніше займались питаннями одночасно організованої злочинності та корупції.

Основними рекомендаціями для України щодо застосування підходів, що забезпечать боротьбу з організованою злочинністю та корупцією, а також їх зв'язками є: ґрунтовні національні стратегії та законодавство, які враховують взаємозв'язок двох явищ, поява у пріоритетах порядку денного боротьби з організованою злочинністю та політичною корупцією, розвиток справедливої правоохоронної системи, покращена координація та розвиток міжнародного співробітництва у правоохоронних органах, посилення відділів внутрішньої безпеки у правоохоронних органах, застосування моделі Роскілла у спеціалізованих підрозділах, державно-приватне партнерство у питаннях

фінансової розвідки та протидії відмиванню грошей, покращення механізмів захисту свідків, розвиток антимонопольного та фінансового регулювання та системи арбітражних судів.

Додатковими будуть також рекомендації з дослідження доцільності деяких законодавчих новел щодо відповідальності за мобілізацію голосів за допомогою організованої злочинності, призупинки повноважень місцевих посадовців та рад у разі виявлення їх зв'язків з організованою злочинністю, регулювання у деяких суміжних сферах, розвиток освіти і незалежних ЗМІ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bruno S., Qerimi Q. Fighting corruption and organised crime as a means of socio-economic development in south-east Europe. *South-East Europe Review for Labour and Social Affairs*. 2007. Vol. 10, Issue 2. P. 81-95. URL: https://www.academia.edu/568870/Fighting_corruption_and_organised_crime_as_a_means_of_socio_economic_development_in_south_east_Europe?auto=citations&from=cover_page (дата звернення: 10.06.2022).
2. Blackburn K., Neanidis K., Rana M. A theory of organized crime, corruption and economic growth. *Economic Theory Bulletin*. 2017, №5. P 227–245. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40505-017-0116-5#Sec16> (дата звернення: 10.06.2022).
3. Доклад Специального докладчика по вопросу о независимости судей и адвокатов. Записка секретариата Совета ООН по правам человека (2017). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/159/84/PDF/G1715984.pdf?OpenElement> (дата звернення: 10.06.2022).
4. Buscaglia E., van Dijk J. Controlling organized crime and corruption in the public sector. *Forum on Crime and Society*. 2003. Vol. 3. P. 3-34. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3_Art1.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
5. Examining the Links between Organised Crime and Corruption / Center for the Study of Democracy. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dv/report_t_csd_/report_csd_en.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
6. Фрідріх К. Концепції корупції в історичній перспективі. *Антологія. Дослідження корупції: теоретичні та концептуальні засади*. Київ : Дух і літера, 2021. С.26-38

7. Клітгарт Р. До питання патронів, агентів і клієнтів. *Антологія. Дослідження корупції: теоретичні та концептуальні засади*. Київ : Дух і літера, 2021. С. 112-129
8. Філл М. Концептуалізація політичної корупції. *Антологія. Дослідження корупції: теоретичні та концептуальні засади*. Київ : Дух і літера, 2021. С. 38-60
9. Ротштайн Б. Що є протилежністю корупції? *Антологія. Дослідження корупції: теоретичні та концептуальні засади*. Київ : Дух і літера, 2021. С. 394-417
10. Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal partnerships / Ed. Ph. Gounev, V. Ruggiero. London: Routledge, 2012. 228 p.
11. Global Corruption Report 2007: Corruption in Judicial Systems / Transparency International. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 372 p.
12. The International Bar Association Judicial Integrity Initiative: Judicial Systems and Corruption / International Bar Association. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/the_judicial_integrity_initiative_may_2016_full.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
13. Gambetta D., Reuter P. Conspiracy among the many: the mafia in legitimate industries. *The Economics of Organised Crime*. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. P. 116-135.
14. Opinions on organised, cross-border crime and corruption. *Eurobarometer* : веб-сайт. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1490> (дата звернення: 10.06.2022).
15. Kugler, M., Verdier, T., Zenou, Y. Organized crime, corruption, and punishment. Stanford Center for International Development. 2004. URL: https://kingcenter.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj16611/files/media/file/214wp_0.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
16. Göbel C. Beheading the Hydra: Combating Political Corruption and Organised Crime. China perspectives. 2004. Vol. 56. P. 1-17. URL:

- <https://journals.openedition.org/chinaperspectives/434> (дата звернення: 10.06.2022).
17. Campbell L. «Corruption by organised crime» – a matter of definition?. *Current legal problems*. 2016. Vol. 69, Issue 1. P. 115-141. URL: <https://dro.dur.ac.uk/19699/1/19699.pdf?DDD19+dlc4pz+dla4jap+d700tmt> (дата звернення: 10.06.2022).
18. Levi M., Lord N. Links between Corruption and Organised Crime, and Research Gaps. *Non-State Actors in Asset Recovery*. Bern: Peter Lang, 2011. P. 39-61. URL: https://www.researchgate.net/publication/266078495_Links_between_Corruption_and_Organised_Crime_and_Research_Gaps (дата звернення: 10.06.2022).
19. Tompson A. General editor, *Trends & issues in crime and criminal justice series*
20. Chêne M. Organised crime and corruption. *U4 Anti-Corruption Resource Centre* : веб-сайт. URL: <https://www.u4.no/publications/organised-crime-and-corruption.pdf> (дата звернення: 10.06.2022).
21. Minnaar A. A symbiotic relationship? Organised crime and corruption in South Africa. *Global Integrity: 2000 and beyond - developing effective anti-corruption strategies in a changing world* : IX International Anti-corruption Conference, Durban, 10-15 October 1999. URL: https://www.researchgate.net/publication/301899561_A_SYMBIOTIC_RELATIONSHIP_ORGANISED_CRIME_AND_CORRUPTION_IN_SOUTH_AFRICA_MINNAAR-1999 (дата звернення: 10.06.2022).
22. Zhilla F. Organised crime and judicial corruption in the Western Balkans: Are customary norms playing any role?. *Journal of Financial Crime*. 2011. Vol. 18, Issue 4. P. 387-404. URL: https://www.researchgate.net/publication/241674649_Organised_crime_and_judicial_corruption_in_the_Western_Balkans (дата звернення: 10.06.2022).
23. Марич М. І. Чинники корупції та організованої злочинності в сучасному суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. URL:

- http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_2/340.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
- 24.Багрій-Шахматов Л. В. Організована злочинність і корупція. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. № 2. С. 3.
- 25.Аркуша Л. Коррупция – элемент организованной преступной деятельности. *Юридический вестник*. 2000. № 2. С. 118–121.
- 26.Міщенко Т.М. Актуалізація проблем боротьби з організованою злочинністю з корумпованими зв'язками в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : юридичні науки. 2018. Т. 29 (68), № 4. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/21.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
- 27.Зубов Ю. Щодо зв'язку між організованою злочинністю та корупцією. *Підприємництво, господарство і право*. 2000. № 12. С. 70–74.
- 28.Кальман О. Взаємозв'язок організованої злочинності та корупції у сфері економіки. *Вісник Академії правових наук*. 1997. № 4. С. 188 –190.
- 29.Транснациональная преступность: состояние и трансформация: учебное пособие / П. Д. Биленчук, С. Е. Еркенов, А.В. Кофанов. К.: Атика, 1999. 272 с.
- 30.Коровяк О. Я. Корупція й організована злочинність: проблема співвідношення. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvlduvs_2014_2_15 (дата звернення: 10.06.2022).
- 31.Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (EST 173). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 10.06.2022).

32. Конвенція ООН проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 10.06.2022).
33. Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_145#Text (дата звернення: 10.06.2022).
34. Council framework decision on combating corruption in the private sector. 22 July 2003, № 2003/568/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003F0568&from=en> (дата звернення: 10.06.2022).
35. *Administrative, civil and penal aspects, including the role of judiciary, of the fight against corruption* : XIX Conference of European Ministers of Justice, Valetta, 14-15 June 1994. URL: [https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/mju19-1994-valletta#{"18278354": \[3\]}](https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/mju19-1994-valletta#{) (дата звернення: 10.06.2022).
36. *Links between corruption and organized crime* : XXI Conference of European Ministers of Justice, Prague, 10-11 June 1997. URL: [https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/mju21-1997-prague#{"18278298": \[0\]}](https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/mju21-1997-prague#{) (дата звернення: 10.06.2022).
37. Action plan to combat organized crime (Adopted by the Council on 28 April 1997). *Official Journal*. 1997. 15 August. P. 1-16. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51997XG0815:EN:HTML> (дата звернення: 10.06.2022).
38. *Final declaration and action plan* : II summit of heads of state and government, Strasbourg, 10-11 October 1997. URL: <https://rm.coe.int/168063dced> (дата звернення: 10.06.2022).
39. Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови (Октопус). Спільний проект Комісії Європейського товариства і Ради Європи. Страсбург, 1-3 грудня 1997. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_139#Text (дата звернення: 10.06.2022).
40. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 10.06.2022)
41. Action plan to combat organized crime. (Adopted by the Council on 28 April 1997). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51997XG0815:EN:HTML> (дата звернення: 10.06.2022)
42. Про замороження та конфіскацію засобів ш доходів, отриманих злочинним шляхом, в Європейському Союзі: Директива Європейського парламенту і ради 2014/42/ЄС від 3.04.2014 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/2014-42-es.pdf> (дата звернення: 10.06.2022).
43. Criminality in United Kingdom. Global Organized Crime Index : веб-сайт. URL: https://ocindex.net/country/united_kingdom (дата звернення 10.06.2022).
44. Global Organized Crime Index. Global initiative against transnational organized crime : веб-сайт. URL: <https://globalinitiative.net/initiatives/ocindex/> (дата звернення 10.06.2022).
45. Prevention of corruption Act 1906 : United Kingdom Act від 04.08.1906 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/6/34/enacted> (дата звернення 10.06.2022).
46. Bribery Act 2010 : United Kingdom Act від 08.04.2010 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents> (дата звернення 10.06.2022).
47. Criminal Law Act 1977 : United Kingdom Act від 29.07.1977 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/45/contents> (дата звернення 10.06.2022).

48. Constitutional Reform and Governance Act 2010 : United Kingdom Act від 08.04.2010 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/25/contents> (дата звернення 10.06.2022).
49. Criminal Justice and Courts Act 2015 : United Kingdom Act від 12.02.2015 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/2/contents/enacted> (дата звернення 10.06.2022).
50. Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001 : United Kingdom Act від 14.12.2001 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/24/contents> (дата звернення 10.06.2022).
51. Crime and Courts Act 2013 : United Kingdom Act від 25.04.2013 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/22/contents/enacted> (дата звернення 10.06.2022).
52. Serious Organised Crime and Police Act 2005 : United Kingdom Act від 07.04.2005 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/contents> (дата звернення 10.06.2022).
53. Serious Crime Act 2015 : United Kingdom Act від 03.03.2015 р. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/enacted> (дата звернення 10.06.2022).
54. UK Anti-Corruption Plan : December 2014. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/388894/UKantiCorruptionPlan.pdf (дата звернення 10.06.2022).
55. Serious and Organised Crime Strategy 2018 : by the Secretary of State for the Home Department by Command of Her Majesty. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/752850/SOC-2018-web.pdf (дата звернення 10.06.2022).
56. Maxwell N., Cowdock B. Corruption laws. A non-lawyers' guide to laws and offences in the UK relating to corrupt behaviour. Transparency International UK. 2016. URL:

- https://www.transparency.org.uk/sites/default/files/pdf/publications/Corruption_Laws_May_18_1-1.0.pdf (дата звернення 10.06.2022).
57. UK Financial Intelligence Unit. National Crime Agency : веб-сайт. URL: <https://nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/money-laundering-and-illicit-finance/ukfiu> (дата звернення 10.06.2022).
58. Threat assessment Italian organized crime. Europol. 2013. URL: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/italian_organised_crime_threat_assessment_0.pdf (дата звернення 10.06.2022).
59. Cremin M. Italy's Mafia Corruption Laws Are Causing More Confusion than Clarity. The Global Anticorruption Blog : веб-сайт. URL: <https://globalanticorruptionblog.com/2019/12/09/italys-mafia-corruption-laws-are-causing-more-confusion-than-clarity/> (дата звернення 10.06.2022).
60. Italy and INTERPOL launch global project to combat 'Ndrangheta. INTERPOL : веб-сайт. URL: <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/Italy-and-INTERPOL-launch-global-project-to-combat-Ndrangheta> (дата звернення 10.06.2022).
61. Ruggiero V. Who corrupts whom? A criminal eco-system made in Italy. Crime, Law and Social Change. (2010). Vol. 54, Issue 1. P. 87-105. URL: <https://doi.org/10.1007/s10611-010-9242-9> (дата звернення 10.06.2022).
62. Codice Penale : Regio Decreto від 19.10.1930 р. Дата оновлення: 29.04.2022 р. URL: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/titolo-v/art416bis.html> (дата звернення 10.06.2022).
63. Modifiche al codice delle leggi antimafia e delle misure di prevenzione, di cui al decreto legislativo 6 settembre 2011, n. 159, al codice penale e alle norme di attuazione, di coordinamento e transitorie del codice di procedura penale e altre disposizioni : Legge від 17.10.2017 р. № 161. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2017-10-17;161> (дата звернення 10.06.2022).
64. Italian legislation on organised crime, corruption and money laundering. European Parliamentary Research Service : веб-сайт. URL:

- <https://epthinktank.eu/2012/10/26/italian-legislation-on-organised-crime-corruption-and-money-laundering/> (дата звернення 10.06.2022).
65. Galletta, S. Law enforcement, municipal budgets and spillover effects: Evidence from a quasi-experiment in Italy. *Journal of Urban Economics*. 2017. Vol. 101. P. 90-105.
66. Mosca M. Policies to combat organized crime in Europe: The Italian experience. *The Journal of European Economic History*. 2020. Vol. 49, Issue 3. P. 167-185. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/231566/1/49-2020-3-167-185.pdf> (дата звернення 10.06.2022).
67. Io sono no mafia. Direzione Investigativa Antimafia : веб-сайт. URL: <https://direzioneinvestigativaantimafia.interno.gov.it/?lang=en> (дата звернення 10.06.2022).
68. Italy's Department of Public Security step up partnership to tackle organized crime, terrorism. United Nations Office on Drugs and Crime : веб-сайт. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2021/July/unodc--italys-department-of-public-security-step-up-partnership-to-tackle-organized-crime--terrorism.html> (дата звернення 10.06.2022).
69. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 7.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 10.06.2022).
70. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : ратифіковано Законом України від 16.03.2005 р. N 2476-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення 10.06.2022).
71. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 07.04.2011 р. N 3207-VI. Дата оновлення: 01.05.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17#Text> (дата звернення 10.06.2022).

72. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18.04.2013 р. № 221-VII. Дата оновлення: 08.07.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-18#Text> (дата звернення 10.06.2022).
73. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики : Закон України від 14.05.2013 р. №224-VII. Дата оновлення: 21.10.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-18#Text> (дата звернення 10.06.2022).
74. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. Дата оновлення: 08.08.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (дата звернення 10.06.2022).
75. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : схвалено Указом Президента України від 21.10.2011 р. № 1001/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1001/2011#Text> (дата звернення 10.06.2022).
76. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 року № 3341-XII. Дата оновлення: 24.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 10.06.2022).
77. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.06.2022).
78. Дудоров О.О., Житний О.О., Задоя К.П., Калмиков Д. О., Луцик В.В., Навроцький В.О., Хавронюк М.І., Шехавцов Р.М. Корупційні схеми: їх

кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М.І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2019. 464 с.

79. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11.06.2009 р. № 3206-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (дата звернення 10.06.2022).
80. Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю : Розпорядження Президента України від 10.02.1995 р. №35/95-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35/95-рп#Text> (дата звернення 10.06.2022).
81. Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією : Указ Президента України від 06.02.2003 р. № 84/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/84/2003#Text> (дата звернення 10.06.2022).
82. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.06.2022).
83. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету міністрів України від 09.10.2019 № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2019-п#Text> (дата звернення 10.06.2022).
84. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : затверджено наказом Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/Наказ%20НП%201077%20-%2023102019%20положення%20ДСР.pdf> (дата звернення 10.06.2022).
85. Хто розслідує і розглядає корупцію. Трансперенсі Інтернешнл Україна : веб-сайт. URL: <https://ti-ukraine.org/news/hto-rozsliduye-i-rozglydaye-koruptsiyu/> (дата звернення 21.06.2022).

86. Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки : затверджено Указом Президента України від 17.09.1996 р. № 837/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/96#Text> (дата звернення 10.06.2022).
87. Стратегія боротьби з організованою злочинністю : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-p#n8> (дата звернення 10.06.2022).